

LUNDS
UNIVERSITET

Socialhögskolan

“De syns och hörs fastän de egentligen är gömda”

En kvalitativ studie om papperslösas situation och civilsamhällets betydelse

Firdaus Asri & Zelal Cabuk

Kandidatuppsats (SOPA63)

VT 2022

Handledare: Magnus Adenskog

Abstract

Authors: Firdaus Asri och Zelal Cabuk

Title: “They are seen and heard although they are actually hidden” A qualitative study of the situation of undocumented migrants and the importance of civil society. [Translated title]

Supervisor: Magnus Adenskog

Assessor: Anett Schenk

The aim of this study was to investigate the living situation of undocumented migrants in Sweden from a civil society perspective. The study also aimed to study how representatives from the civil society describe their work with undocumented migrants. The method used for the study was based on a qualitative approach where we conducted eight semi-structured interviews with representatives from different civil society organizations in Sweden. The theoretical framework used in the analysis was Aaron Antonovsky's theory of Sense of Coherence (SOC) and Hannah Arendt's concept of rights to have rights. The main findings of this study show that undocumented migrants live in difficult conditions and lack social security which makes them dependent on support from civil society. Many of the undocumented migrants in Sweden are former asylum seekers which are described to be a result of the restrictive migration policy that has been developing in Sweden since 2015 as well as uncertain asylum processes. The results also show that since undocumented migrants are not covered by the safety net of the welfare state they are at a big risk of falling into criminality and being exploited. A strong social network, undeclared work, and shared housing are described to be significant strategies for undocumented migrants. The help offered by the civil society organizations is primarily legal advice and social support along with help with basic needs such as food, money, and housing to some extent. The results show however that many civil society organizations have limited resources and that the economy is a barrier that determines the help they can offer.

Keywords: Undocumented migrants, irregular migrants, social work, social services, NGO, civil society, Sweden.

Förord

Vi vill till att börja med tacka våra intervjupersoner, utan er hade denna studie inte varit möjlig att genomföra. Ni har bidragit med värdefull och givande kunskap som belyser ett viktigt samhällsämne. Vidare vill vi tacka er alla som på något sätt bidragit med stöttning och motivation, framför allt våra familjer och vänner. Vi vill även tacka varandra för ett gott samarbete och för dem härliga stunderna under arbetets gång.

Slutligen vill vi tacka er alla som engagerar er frivilligt i att hjälpa människor som befinner sig i svåra situationer, med den hjälpen ni erbjuder skapar ni framtidshopp.

Firdaus Asri och Zelal Cabuk

Lunds universitet, juni 2022.

Innehållsförteckning

1. Inledning	5
1.1 Problemformulering	5
1.2 Syfte och frågeställningar	7
1.3 Definition av papperslöshet	7
2. Kunskapsläge	8
2.1 Kort överblick av migrationspolitiken 2015-2021	8
2.2 Papperslösas situation i Sverige	9
2.3 Papperslösas rättigheter	11
2.3.1 Papperslösa och socialtjänsten	11
2.3.2 Papperslösa och hälso- och sjukvård	12
2.4 Civilsamhället och papperslösa	12
3. Teori	14
3.1 Teoretiska utgångspunkter	14
3.2 Hannah Arendt - Rätten till rättigheter	15
3.3 KASAM - Känsla av sammanhang	17
4. Metod	19
4.1 Metodval	19
4.2 Urval	20
4.3 Genomförande	21
4.4 Bearbetning och analys	22
4.5 Tillförlitlighet	24
4.6 Forskningsetiska överväganden	26
4.7 Arbetsfördelning	27
5. Resultat & analys	28
5.1 Den restriktiva migrationspolitikens konsekvenser	28
5.2 Skuggsamhället	31
5.2.1 Arbete	33
5.2.2 Psykisk ohälsa	34
5.2.3 Socialt nätverk	35
5.3 Rättigheter och papperslöshet	37
5.4 Frivilligorganisationernas arbete	39
5.4.1 Hinder och möjligheter i arbetet med papperslösa	41
5.4.2 Samarbete	43

6. Avslutande diskussion	45
6.1 Sammanfattande slutsatser	45
6.2 Förslag till vidare forskning	47
7. Referenslista	48
8. Bilagor	53
Bilaga 1 Informationsbrev	53
Bilaga 2 Intervjuguide	54

1. Inledning

1.1 Problemformulering

Mellan åren 2017-2018 tilldelades nästan en miljon människor (866,400) asyl i EU (Jauhiainen & Tedeschi 2021:10). Av de asylansökningar som gjordes i EU år 2018 var det dock 63% som inte ledde till asyl. Många av de människor som avvisades lämnade inte landet vilket resulterade i att det lever flera miljoner papperslösa i de europeiska medlemsstaterna. Majoriteten papperslösa lever i de stora europeiska länderna Tyskland, Italien, Frankrike och Storbritannien (ibid.). Även i Sverige finns människor som saknar legal rätt att befinna sig i landet. Individer som är papperslösa kan finnas i Sverige av olika anledningar. Det kan handla om att de har sökt asyl, fått avslag på sin ansökan och hållit sig undan när beslutet om utvisning/avvisning ska verkställas. Det kan även handla om personer som kommit till Sverige med ett tidsbegränsat uppehållstillstånd och stannat kvar när tillståndet gått ut eller inte blivit förlängt. En sista grupp är de som aldrig har gett sig till känna för myndigheter (Skolverket 2015). Det är oklart hur många papperslösa det finns i Sverige då de inte förekommer i något register. Men antagandet är att antalet kan ha ökat efter flyktingvågen 2015 då knappt 163 000 personer ansökte om asyl i Sverige (Migrationsverket 2015). I samband med det stora flyktingmottagandet blev migrationspolitiken i Sverige mer restriktiv och gränskontroller infördes för att kontrollera invandringen (Migrationsverket 2021). Den 24 november 2015 tog regeringen ett beslut där Sveriges asyllagstiftning skulle anpassas till den lägsta nivån i EU för att man ville att asylsökande skulle söka sig till andra länder (Sager, Holgersson & Öberg 2016:30). Året därefter tillkom den tillfälliga lagen som innebar att man beviljade tillfälliga uppehållstillstånd istället för permanenta samtidigt som man ställde högre krav på familjeåterförening och satsade mer på verkställning av utvisningsbeslut (Sager, Holgersson & Öberg 2016:10f).

Sverige är ett land med ett starkt skyddsnät. Personer som är i behov av hjälp kan vända sig till socialtjänsten i sin kommun för exempelvis stöd, omsorg eller ekonomisk hjälp (2 kap. 1 § SoL). Men personer som saknar legal rätt att befinna sig i landet omfattas inte av det sociala

skydds nätet. Sedan år 2013 har det skett vissa förändringar i lagstiftningen som gör det möjligt för papperslösa att få akut sjukvård och tandvård. Dessutom har papperslösa barn under 18 år tillgång till vård och skola på samma villkor som andra barn som bor i landet (Skolverket 2015:8). Men trots denna lagförändring är rättigheterna för papperslösa vaga framför allt när det gäller användningen av det sociala skydds nätet. Papperslösa har inte samma rätt till bistånd enligt Socialtjänstlagen. I en dom fastställer Högsta förvaltningsdomstolen att kommunen inte har skyldighet att tilldela bistånd enligt 4 kap. 1§ SoL till personer som fått avslag på sin asylansökan och håller sig gömda (HFD 2017 ref. 33).

Att inte omfattas av skydds nätet bidrar till att papperslösa lever under osäkra förhållanden. Detta gör att civilsamhället, frivilliga organisationer, har en avgörande roll för att tillgodose papperslösa med basala behov såsom mat och boende men även annat socialt och rättsligt stöd (Jauhiainen & Tedeschi 2021; Nordling 2017). Det är av hög samhällsrelevans att undersöka papperslösas situation eftersom det är en målgrupp som glöms bort och som välfärdsinstanserna inte tar ansvar för. Detta gör att många papperslösa tvingas leva osynliga i ett parallellsamhälle med den konstanta rädslan av att bli deporterade till länder de en gång lämnade på grund av krig, politisk konflikt eller förföljelse (Jauhiainen & Tedeschi 2021). Denna studie kommer bidra med ökad kunskap om papperslösas situation i Sverige samt belysa det arbete frivilligorganisationer gör för målgruppen.

1.2 Syfte och frågeställningar

Syftet med denna studie är att belysa papperslösas situation i Sverige utifrån frivilligorganisationers perspektiv. Studien kommer även undersöka hur representanter från frivilligorganisationer beskriver sitt arbete med målgruppen. Vi kommer studera detta utifrån följande frågeställningar:

- Hur upplever representanter från frivilligorganisationer att situationen är för papperslösa i Sverige?
- Hur beskriver representanter från frivilligorganisationer sitt arbete med papperslösa och vilken roll spelar dessa organisationer i relation till myndigheter?

1.3 Definition av papperslöshet

I den här studien kommer vi använda oss av begreppet papperslös. För att läsaren lättare ska förstå vad vi menar med begreppet papperslös kommer vi i den här delen redogöra för vad det innebär. Att vara papperslös innebär att sakna legal rätt att befinna sig i landet (Socialstyrelsen 2019). Ett vanligt misstag är antagandet att papperslösa per automatik saknar identitetshandlingar så som pass, id-kort eller motsvarande. Men i själva verket handlar papperslöshet om att individen saknar tillstånd att befinna sig i landet. Till gruppen papperslösa tillhör personer som har fått ett utvisnings- eller avvisningsbeslut, eller individer som befinner sig inom Sveriges gränser utan att ha ansökt om tillstånd att befinna sig här. Även EU-medborgare som vistats i landet mer än tre månader och saknar uppehållsrätt eller uppehållstillstånd räknas som papperslösa (ibid.). Jauhiainen och Tedeschi (2021:12) skriver att papperslöshet är en produkt av lag-baserade migrationssystem, som bestämmer huruvida en person är legal eller illegal beroende på personens rörelse och vistelse. Vidare skriver författarna att definitionen av papperslöshet är långt ifrån tydlig och definitiv. Papperslöshet är inte ett fast fenomen, reguljära migranter kan bli papperslösa och papperslösa kan bli reguljära migranter. Papperslösas liv förblir alltså i ett växlande tillstånd där deras status kan ändras vilket möjliggör skapandet av "semi-legala" utrymmen (Jauhiainen & Tedeschi 2021:12).

2. Kunskapsläge

I det här avsnittet redovisas tidigare forskning som berör papperslösa samt civilsamhällets frivilliga organisationer. Inledningsvis kommer vi ge en kort överblick kring hur migrationspolitiken har utvecklats sedan 2015. Detta eftersom det har skett stora förändringar i politiken de senaste åren. Vidare kommer vi presentera forskning kring papperslösas situation i Sverige, vilka rättigheter de har samt civilsamhällets roll i papperslösas situation.

För att hitta relevant tidigare forskning har vi använt oss av olika kanaler. Vi har bland annat använt sökmotorn Lubsearch och Libris. För att kunna hitta användbar forskning använde vi sökorden papperslösa, irreguljära migranter, migration, socialtjänst, frivilligorganisationer. Vidare har vi även använt motsvarigheten till dessa begrepp på engelska som då är, “undocumented migrants”, “social work”, “social services”, NGO, “civil society”. För att få svenska resultat använde vi trunkeringen swed*. Vidare filtrerade vi våra sökningar till peer-reviewed för att vara säkra på att det material vi hade fått fram var granskat och därmed användbart i vårt arbete. Vi fick fram tidigare forskning från de senaste åren som var direkt kopplat till ämnet papperslösa däremot var det svårare att finna forskning gällande frivilligorganisationers arbete med papperslösa. I sökandet var vi noga med att använda den senaste forskningen inom fältet vilket har gjort att vi har begränsat oss till de senaste tio åren. Anledningen till detta är att det har skett förändringar i migrationspolitiken de senaste åren, vilket därmed kan innebära att äldre forskning inte innehåller de senaste förändringarna.

2.1 Kort överblick av migrationspolitiken 2015-2021

I en svensk kontext har migrationspolitiken under en lång period utvecklats till att bli mer restriktiv. Detta blev ännu tydligare under flyktingvågen 2015 när tillfälliga asylregler föreslogs i syfte att hantera det stora flyktingmottagandet från de krigsdrabbade länderna (Migrationsverket 2021). Över 1,2 miljoner människor sökte asyl i EU år 2015 och av dessa var det nästan 163 000 som kom till Sverige (Eurostat 2016; Migrationsverket 2015). För att minska på asylinvandringen infördes gränskontroller samt en tillfällig lag den 20 juli år 2016

som skulle fungera retroaktivt och gälla tre år framåt (Lag (2016:752) om tillfälliga begränsningar av möjligheten att få uppehållstillstånd i Sverige). Lagen gjorde att alla som beviljades asyl i Sverige enbart fick ett tillfälligt uppehållstillstånd. Det tillfälliga uppehållstillståndet skulle gälla i tre år för flyktingar och 13 månader för alternativt skyddsbehövande. Tidigare beviljades alla skyddsbehövande som regel permanent uppehållstillstånd. Den tillfälliga lagen innebar dessutom en begränsad möjlighet för familjeåterförening. Tre år därefter, Juli 2019, förlängdes lagen och gällde fram till och med den 19 juli 2021. Den 20 juli 2021 etablerades nya regler i utlänningslagen som medfört att tillfälliga uppehållstillstånd har blivit huvudregel samtidigt som det ställs nya krav för beviljandet av permanent uppehållstillstånd: självförsörjning och svenskt uppehållstillstånd i minst tre år (Migrationsverket 2021). Nordling (2017) beskriver att utvecklingen mot en mer restriktiv migrationspolitik samt införandet av gränskontroller har lett till att ett ökat antal migranter blir papperslösa.

2.2 Papperslösas situation i Sverige

Papperslösa är ingen homogen grupp, gruppen består av både tidigare asylsökande, turister, studenter samt arbetskraftsinvandrare (Wirehag et al. 2021:239). Majoriteten av papperslösa i Sverige har framförallt inkluderat personer som tidigare varit asylsökande. Däremot har antalet EU-medborgare som överskridit den tillåtna vistelsetiden på tre månader ökat de senaste åren (Andersson, Hjern & Ascher 2018:2). Många av de papperslösa har tvingats fly sina länder på grund av krig och våld vilket gör att många av dem lider av psykisk ohälsa (Wirehag et al. 2021:239). Den gemensamma egenskapen som alla papperslösa har är att de är *utvisningsbara* (Andersson, Hjern & Ascher 2018:1). Om en papperslös identitet avslöjas riskerar de att utvisas ur landet. Sigvardsdotter (2016:142) skriver att varje interaktion som en papperslös har med en främling kan innebära en risk för avslöjning och deportation. Papperslösa måste därför ständigt vara på sin vakt oavsett om det gäller ett besök på biblioteket, hos tandläkaren eller i skolan. Sigvardsdotter beskriver det som en paradoxal rumslighet; att fysiskt vara närvarande i det offentliga rummet men samtidigt frånvarande då du som papperslös inte kan träda fram som dig själv (2016:149). Andersson, Hjern och

Ascher (2018:1f) skriver att konsekvenserna av en utvisning kan skilja sig åt mellan de olika grupperna som är papperslösa. Som tidigare asylsökande kan en utvisning innebära livsfarliga konsekvenser av att återvända till hemlandet. För en student eller turist blir konsekvenserna kanske inte lika avgörande (Andersson, Hjern & Ascher 2018:1f).

I Sverige är det kommunerna som har skyldighet att tillhandahålla och finansiera hjälp och stöd för hemlösa. Däremot är rätten till att få hjälp med boende inte lika självklar för papperslösa på grund av deras rättsliga status. En svensk studie från 2021 som undersökt boendeförhållanden hos 104 papperslösa människor i Sverige påvisar att de flesta papperslösa bor i osäkra, tillfälliga bostäder och att de många gånger tvingas flytta runt (Wirehag et al. 2021). Resultaten i studien visar på att dessa boendeförhållanden korrelerar med en risk för psykisk ohälsa såsom depression, PTSD och ångest hos de papperslösa (ibid.). En annan svensk studie som undersökt papperslösas fysiska och mentala hälsa visar på alarmerande höga nivåer av depression, ångest och PTSD bland respondenterna (Andersson, Hjern & Ascher 2018:5ff). Även i denna studie identifieras boendesituationen som den stora riskfaktorn för psykisk ohälsa. Vidare visar studien att en hög andel av respondenterna uppgett att de ofta är hungriga och att kyrkan samt frivilliga organisationer är viktiga i tillhandahållandet av mat och andra grundläggande behov för att överleva dagen (ibid.).

De flesta papperslösa i Sverige arbetar inom den informella sektorn och utgör "bottenskiktet" av arbetskraften i Sverige (Moksnes 2016:213). På grund av deras sårbara ställning och rättsliga status utnyttjas de ofta som billig arbetskraft och har inte möjlighet att ställa krav till arbetsgivaren. De kan inte heller hävda sina rättigheter hos polis och myndigheter då de riskerar att bli utvisade. Genom detta utvisningshot underordnas papperslösa vilket gör att arbetsgivarens maktställning ökar (Selberg 2016). Därför tvingas papperslösa acceptera en låg lön och sämre arbetsvillkor för att klara sin vardag (Moksnes 2016).

Andersson, Hjern och Ascher (2018:7) skriver att trots att papperslösa utstår svåra förhållanden väljer ändå de flesta att stanna kvar i Sverige. Anledningarna till detta är bland andra: rädslan av att återgå till sitt krigshärjade hemland, rädsla av politiska och religiösa

orsaker eller på grund av förföljelse. För många är det därför ett bättre val att stanna kvar i Sverige och ansöka om asyl igen efter att preskriptionstiden på fyra år har gått ut (Andersson, Hjern & Ascher 2018:7). Denna strategi lyfts även upp av Nordling (2017:49) som skriver att många hoppas kunna förnya sin asylansökan.

2.3 Papperslösas rättigheter

2.3.1 Papperslösa och socialtjänsten

Enligt 2 kap. 1§ Socialtjänstlagen har varje kommun det yttersta ansvaret för den enskilde. Samma paragraf omfattar även personer som *vistas* i kommunen. Gällande vistelsebegreppet är kommunens ansvar begränsat till endast *akuta* situationer. Försörjningsstöd, det som tidigare kallats för socialbidrag, har två delar: riksnorm och reducerad norm. Reducerad norm tillämpas vid akuta nödsituationer och för personer som *vistas* i kommunen. Med detta i bakgrunden kan det tolkas som att papperslösa som *vistas* i kommunen kan ha rätt till hjälp och stöd från socialtjänsten. Det som blir problematiskt är att man genom historien har haft olika strategier för att begränsa vilka som tillhör en kommun. Genom att papperslösa saknar definierade rättigheter begränsas kommunens skyldighet gentemot dem. Därmed blir det en bedömningsfråga om en papperslös person kan få hjälp och stöd av kommunen (Björngren Cuadra 2016).

Nordling (2017) skriver att få kommuner har utvecklat lokala riktlinjer för papperslösa vilket gör att socialarbetaren får göra tolkningar av lagen i enskilda fallet. Vidare skriver Nordling att det enbart finns ett fåtal rättspraxis som gäller papperslösa, vissa av dessa rättspraxis har gett rätt till papperslösa andra har avvisat papperslösas rätt till sociala insatser. Detta gör att bemötandet av papperslösa kan variera i olika kommuner och påverkas även av socialarbetarens egna attityder (ibid.).

I en annan studie identifierar Jessica Jönsson (2014) tre olika strategier som tillämpas av socialarbetare vid osäkerhet i relation till papperslösa: att exkludera papperslösa och inte bevilja bistånd, att utnyttja sitt handlingsutrymme för att hjälpa papperslösa i viss utsträckning

eller sist att samarbeta med frivilligorganisationer med syfte att hitta andra lösningar för att hjälpa papperslösa.

2.3.2 Papperslösa och hälso- och sjukvård

Även om socialtjänsten är begränsad i sin roll, har det skett förändringar inom hälso- och sjukvården som gör det möjligt för papperslösa att få vård som inte kan anstå. Trots detta är det inte alla papperslösa som nyttjar denna rättighet. En studie som har pågått mellan 2014-2016 har redovisat flera orsaker till varför papperslösa inte söker sjukvård (Hatem et al. 2021). Den främsta orsaken till att papperslösa avstår från att söka vård är rädslan att bli avslöjade av polis och myndigheter. Författarna i studien menar dock att det är ovanligt förekommande att sjukvårdspersonal rapporterar papperslösa till polisen. Det som är mer förekommande är att sjukvårdspersonal nekar papperslösa vård som de har rätt till på grund av bristande kunskap kring lagen (ibid.).

2.4 Civilsamhället och papperslösa

Begreppet civilsamhälle brukar användas för att beskriva ett brett spektrum av aktiviteter och aktörer. Men den vanliga definitionen är att civilsamhället är en särskild sfär från stat, marknad och familj där individer på frivillig basis kommer samman för att uttrycka sig gemensamt i olika frågor eller för att bedriva gemensamma aktiviteter. Gällande socialt arbete har aktörer inom civilsamhället som mål att skapa bättre förutsättningar för olika grupper gällande sociala, politiska och mänskliga rättigheter (Linde & Scaramuzzino 2017). Historiskt sett har civilsamhället, ideella organisationer haft stor betydelse för socialt arbete. Fram till 1930-talet ansvarade välgörenhetsorganisationer för många hjälpinsatser i Sverige. Men utvecklingen av välfärdsstaten ledde till att offentliga myndigheter tog över de flesta av dessa insatserna och utvecklade vidare. Idag har myndigheter det primära ansvaret för människor som behöver hjälp och stöd (Linde & Scaramuzzino 2017).

Trots att myndigheter idag har det primära ansvaret gällande hjälp och stöd, finns det grupper i samhället som är utanför skyddsnätet, vilket leder till att frivilliga organisationer spelar

avgörande roll för dessa grupper. En sådan grupp är individer som befinner sig inom landets gränser men saknar legal rätt, nämligen papperslösa. Situationen för papperslösa genererar allvarliga sociala och hälsoproblem, vilket egentligen kräver ingripande från myndigheter. Men eftersom papperslösa saknar legal rätt att befinna sig i landet, är möjligheten till hjälp och stöd från offentliga verksamheter, myndigheter, begränsade. Detta i sin tur leder till att papperslösa får förlita sig på att få hjälp och stöd från frivilliga organisationer som då kan ha begränsade resurser (Jönsson 2014).

Personnummer har varit och är fortfarande av stor betydelse i Sverige (Nordling 2017:51). Personnummer är viktigt i kontakt med myndigheter, men även mycket annat i vardagen kräver att man innehar svenskt personnummer. Avsaknaden av personnummer gör att papperslösa har svårt att kommunicera med myndigheter och olika instanser. Begränsningarna till svenska välfärden för papperslösa har lett till att de får förlita sig på antingen egna nätverk eller civilsamhället (ibid.). Det finns en rad olika frivilligorganisationer som sedan många år tillbaka arbetar med papperslösa och erbjuder olika typer av stöd och hjälp. Paraplyorganisationen för alla asylrättsgrupper i Sverige heter FARR (Flyktinggruppernas riksråd). FARR arbetar med att ge rådgivning och utbildning för de som arbetar för asylsökande och papperslösa (FARR 2022). Hjälpen som de olika frivilligorganisationerna erbjuder innefattar bl.a. medicinsk hjälp, boende, rättslig rådgivning men även andra frågor relaterade till välfärden såsom exempelvis skolgång (Nordling 2017:51; Jauhiainen & Tedeschi 2021:24). Frivilligorganisationerna arbetar även med att på lokal och nationell nivå förespråka för papperslösas rättigheter (Jönsson 2014:44). Det finns även exempel på satsningar på lokal nivå där professionella team av läkare, sjuksköterskor, jurister, socialarbetare och aktörer från civilsamhällets organisationer är samlade för att förbättra levnadsvillkoren för papperslösa (ibid.).

3. Teori

3.1 Teoretiska utgångspunkter

Det teoretiska ramverket i studien är uppdelat i två delar vilka kommer presenteras i detta avsnitt. Den första delen behandlar Hannah Arendts diskussion kring rätten att ha rättigheter som fokuserar på de statslösas situation under 1900-talets första årtionden (Arendt 2017). Även om teorin fokuserar på statslösa är den aktuell och applicerbar även på papperslösa situation då den belyser medborgarskapets och den politiska gemenskapens betydelse för åtnjutandet av mänskliga rättigheter. Som papperslös har man ingen legal rätt att befinna sig i landet och har därav ingen koppling till den politiska gemenskapen. Detta gör att situationen för de flesta papperslösa blir svår. Papperslösa kan inte kräva rättigheter utan att samtidigt träda fram som utvisningsbara och därigenom riskera att bli deporterade. Arendts teori har tidigare använts även av samhällsvetare och filosofer för att tolka papperslösas situation (Lundberg & Spång 2016:420).

Aaron Antonovsky har utifrån det salutogenetiska perspektivet försökt svara på frågan varför vissa personer som utsätts för livets svåra påfrestningar lyckas vidareutvecklas (2005). För att besvara frågan har Antonovsky använt teorin KASAM, känsla av sammanhang, som består av tre komponenter, varav meningsfullhet är den viktigaste. Antonovsky menar att meningsfullhet, som innebär engagemang i livets svåra stunder, möjliggör att individen kan finna resurser även i påfrestande situationer (Antonovsky 2005). Då papperslösa befinner sig i en svår situation där de inte har tillgång till välfärdssamhället är de beroende av den hjälp och stöd de får av frivilliga organisationer. Genom att använda KASAM, kommer vi dels få en förståelse för det arbetet frivilliga organisationer gör för papperslösa, dels den svåra situation papperslösa befinner sig i.

3.2 Hannah Arendt - Rätten till rättigheter

Hannah Arendt föddes 1906 och var en politisk teoretiker med judiskt ursprung (Burman 2017:11). Hon växte upp i Tyskland där hon studerade bland annat filosofi för forskare såsom Martin Heidegger och Edmund Husserl. När nazisterna tog över makten 1933 i Tyskland blev Arendt tvungen att fly och bosatte sig i Paris. Det var nazisternas maktövertagande och utvecklingen av antisemitism, militarism och totalitarism som fick Arendt att bli engagerad politiskt (Burman 2017:11). Arendt har skrivit många texter men hennes mest kända verk är *Totalitarismens ursprung* (1951) där hon beskriver hur det totalitära förtrycket i Nazityskland och Sovjetunionen bryter ned sina offer (Burman 2017:15). Arendts fokus ligger på hur den judiska befolkningen behandlades och hur de fräntogs alla rättigheter. Judarna kategoriserades som statslösa och rättslösa individer “som trots att de lever i civiliserade länder inte äger medborgarskap i något av dem och som därför är tvingade att existera utanför alla legala strukturer” (Burman 2017:19). Arendt diskuterar den paradox som finns gällande åtnjutandet av mänskliga rättigheter; de förväntas gälla alla oavsett nationalitet men skulle du sakna medborgerliga rättigheter i ett land saknar du indirekt mänskliga rättigheter. De mänskliga rättigheterna kan enbart förverkligas i ett politiskt samhälle, de är beroende av våra medmänniskor och kräver ett ömsesidigt erkännande människor emellan (Arendt 2017:94). Att hävda mänskliga rättigheter enbart baserat på att man är människa är svårt, särskilt när man befinner sig utanför den politiska gemenskapen (Lundberg & Spång 2016:420f).

Vårt teoretiska fokus i denna uppsats kommer ligga på Arendts diskussion kring rätten till rättigheter då det går att applicera även på de papperslösas situation. Arendt beskriver att de mänskliga rättigheterna proklamerades under den franska och amerikanska revolutionen men fick praktisk och politisk betydelse först efter första världskriget (2017:85). Detta på grund av den internationella situationen och de hundratusentals statslösa flyktingarna som dök upp. De statslösa var inte välkomna någonstans och var oförmögna att hitta ett nytt hem. De hade inte heller något regeringsskydd och blev istället förföljda. Arendt beskriver att i och med att de statslösa saknade tillhörighet till en stat var de mänskliga rättigheterna ingen rättighet (Arendt 2017:87).

Olyckan för de rättslösa består inte i att de har förlorat sin rätt till liv, frihet och strävan efter lycka, eller sin likhet inför lagen och sin yttrandefrihet - formler som är utformade för att hantera problem inom givna samhällen - utan i att de inte längre hör till något samhälle överhuvudtaget. Deras belägenhet är prekär inte för att de inte är lika inför lagen utan för att ingen lag existerar för dem, inte för att de är förtryckta utan för att ingen ens vill förtrycka dem (Arendt 2017:89).

Arendt beskriver att människor som lever utanför gemenskapen och som inte får ta del av samhället på samma sätt som andra betraktas inte mer än en mänsklig varelse (2017:93). Hon beskriver det som att deras identitet blott baseras på att de är människor och inget annat. Paradoxen med att förlora sina mänskliga rättigheter är att man blir utan en profession, utan ett medborgarskap, utan en åsikt, utan något handlande och därigenom utan identitet. Arendt beskriver att jämlikhet är inget man får utan det är en produkt av mänsklig organisation, så länge den styrs av rättvisans principer. Vidare menar hon att vi föds ojämlika men blir jämlika som medlemmar i en grupp baserat på vårt beslut att ge varandra lika rättigheter (ibid.). Det är den politiska möjligheten att bli jämlik som är av betydelse (Lundberg & Spång 2016:435)

Arendt beskriver att de rättslösa är beroende av barmhärtighet och inte av någon rättighet då det inte finns någon lag som tvingar landet att förse dem med mat eller andra nödvändigheter (2017:89f). Deras rörelsefrihet, om denna ens finns, ger dem ingen rätt till att ha en vistelseort, vilket kan jämföras med fängslade kriminella som tar denna rättighet för givet. Arendt beskriver att de rättslösas yttrandefrihet är som en "dåres frihet" då det de tänker inte tillskrivs något värde (ibid.).

3.3 KASAM - Känsla av sammanhang

Aaron Antonovsky, född 1923, var en professor i medicinsk sociologi. Antonovsky var född i USA men reste till Israel 1960 och arbetade vid hebreiska universitetet i Jerusalem-Hadassah (Antonovsky 2005:12f). 1970 inträffade en händelse som ledde Antonovsky mot en ny riktning i forskarlivet. Antonovsky upptäcker i samband med en studie, att deltagarna i

studien, som var judiska kvinnor, överlevt förintelsen och sedan levtt som flyktingar för att skapa sig ett nytt liv. Detta får Antonovsky att formulera den så kallade salutogenetiska modellen som innefattar KASAM (Antonovsky 2005:15ff). Antonovsky menar att utifrån ett patologiskt perspektiv försöker man förklara varför människor blir sjuka medan det salutogenetiska perspektivet undersöker varför personer hamnar i den positiva delen. För att finna svar på frågan om varför människor hamnar i den positiva delen, har Antonovsky utvecklat begreppet KASAM. KASAM står för känslan av sammanhang och mäter tilliten individen har till sin egen förmåga att bemöta motgångar (Antonovsky 2005:16f). Antonovsky menar att det finns en del saker som gör att människan klarar av även svåra påfrestningar och definierar begreppet följande:

Känslan av sammanhang är en global hållning som uttrycker i vilken utsträckning man har en genomträngande och varaktig men dynamisk känsla av tillit till att (1) de stimuli som härrör från ens inre och yttre värld under livets gång är strukturerade, förutsägbara och begripliga, (2) de resurser som krävs för att man skall kunna möta de krav som dessa stimuli ställer på en finns tillgängliga, och (3) dessa krav är utmaningar, värda investering och engagemang (Antonovsky 2005:46).

Antonovsky har indelat KASAM i tre komponenter. Dessa är *begriplighet*, *hanterbarhet* och *meningsfullhet*.

Begriplighet handlar om i vilken utsträckning individen upplever yttre och inre stimuli som i sin tur gör att informationen upplevs som ordnad, sammanhängande och tydlig snarare än kaotiskt, oväntad och inte går att förklara. En individ med hög känsla av begriplighet förväntar sig att de stimuli som möts i framtiden är förutsägbara. Även stimuli som kommer överraskande går att förklara samt ordna. Misslyckande, död och liknande kan inträffa men en person med hög känsla av begriplighet kan förmå dem till att vara begripliga (Antonovsky 2005:44).

Andra komponenten *hanterbarhet* innebär till vilken grad individen upplever att det finns resurser som står till ens förfogande och som gör att individen kan möta de krav som ställs av

de stimuli individen möter. Antonovsky menar att de resurser som står till individens förfogande är sådant som individen själv har kontroll över eller sådant som kontrolleras av personer som individen litar på. En individ med hög känsla av hanterbarhet känner sig inte som ett offer för omständigheterna utan anser att olyckliga händelser kan inträffa men dessa behöver inte alltid sörjas för samt att man kan klara sig (Antonovsky 2005:45).

Den tredje och sista komponenten *meningsfullhet* innebär att individen känner delaktighet och upplever att det finns möjlighet att påverka situationer som är viktiga i livet. Vidare innefattar komponenten meningsfullhet att individen upplever att livet har en känslomässig betydelse samt att de problem och utmaningar man möter är värda engagemang. Antonovsky skriver att hög känsla av meningsfullhet inte innebär att individen blir glad om till exempel en närstående avlider utan det handlar mer om att individen är inställd på att söka mening i händelsen samt att göra sitt bästa för att komma igenom den (Antonovsky 2005:45f).

Enligt Antonovsky är ovanstående tre komponenter nödvändiga i KASAM men den viktigaste komponenten är meningsfullhet. Antonovsky menar att personer som är engagerade har alltid möjlighet att finna resurser och förståelse. Vidare menar Antonovsky att varken hanterbarhet eller begriplighet blir långvariga utan meningsfullhet (Antonovsky 2005:50).

4. Metod

I den här delen kommer vi presentera vilken metod som har använts i studien samt hur vi har gått tillväga för att samla in och analysera vårt material. Vi kommer även föra en diskussion kring studiens tillförlitlighet samt etiska överväganden.

4.1 Metodval

Studiens syfte är att undersöka papperslösas situation utifrån civilsamhällets perspektiv samt undersöka hur frivilliga organisationer beskriver sitt arbete med målgruppen. Mot bakgrund av studiens syfte har vi valt att använda en kvalitativ forskningsmetod. Den kvalitativa metoden lägger tonvikt på individens uppfattning och tolkning av den verklighet de befinner sig i för att ge en ökad förståelse av fenomenet (Bryman 2018:67; Justesen & Mikmeyer 2011:13). Att beskriva sociala interaktioner med hjälp av kvantitativ metod kan vara svårt då tonvikten ligger på siffror (Bryman 2018:454). Kvalitativ metod är mer anpassad för att kunna sätta in normer och värderingar i ett sammanhang, vilket möjliggör en nyanserad bild av människors livsomständigheter (Ahrne & Svensson 2015:14f).

I vår studie har vi valt att använda oss av semistrukturerade intervjuer. Den semistrukturerade intervjun kännetecknas av en förutbestämd intervjuguide och färdiga teman där intervjuaren ställer samma öppna frågor till alla intervjupersoner (Justesen & Mikmeyer 2011:46f). Intervjumetoden tillåter dock att man går utanför intervjuguiden om intervjupersonen skulle lyfta intressanta perspektiv (ibid.). Genom att vi har använt oss av semistrukturerade intervjuer har vi fått möjlighet att ställa följdfrågor samt djupdyka i det som intervjupersonerna har berättat utöver det som förekommer i intervjuguiden. Om vi däremot hade valt ostrukturerade intervjuer finns det risk att vi inte hade fått svar på det vi är ute efter att besvara i våra frågeställningar. Detta eftersom ostrukturerade intervjuer baseras på att det främst är intervjupersonen som styr samtalet utifrån givna allmänna teman (Justesen & Mikmeyer 2011:46ff).

I genomförandet av våra intervjuer använde vi en intervjuguide som vi delade upp i teman baserade på studiens frågeställningar (se bilaga 2). Frågorna formulerades öppna för att ge möjlighet för intervjupersonerna att reflektera och tilldela oss deras erfarenheter. Vi avvek från intervjuguiden och ställde nya frågor när vi upplevde att intervjupersonerna lyfte ämnen som var intressanta och relevanta för vår studie.

4.2 Urval

För att hitta frivilliga organisationer som arbetar med målgruppen papperslösa sökte vi på internet "frivilliga organisationer och papperslösa" vilket ledde oss till hemsidan FARR (Flyktinggruppernas riksråd). På FARR's hemsida hittade vi ett medlemsregister på alla frivilligorganisationer i Sverige som arbetar med asylsökande och papperslösa och som är anslutna till riksrådet. Vi skickade ett informationsmejl till dessa organisationer och beskrev vår studie och dess syfte. Av dem som vi mejlade, var det ett par stycken som hörde av sig och uppgav att de hade möjlighet att ställa upp på intervju. På så sätt bokade vi sex av våra intervjuer. Förutom att nå ut till frivilligorganisationer via FARR's medlemsregister försökte vi även testa andra vägar. En av våra intervjupersoner kom vi i kontakt med genom en facebookgrupp där personen i fråga hade gjort inlägg kring sitt arbete med papperslösa. Ytterligare en av våra intervjupersoner kom vi i kontakt med genom att en ansvarig i en frivilligorganisation hänvisade oss vidare till en av sina medarbetare. Genom att vi systematiskt har sökt intervjupersoner har vi gjort ett så kallat målstyrt urval. Ett målstyrt urval innebär att forskaren väljer ut deltagare på ett strategiskt sätt så att dessa personer är relevanta för studiens forskningsfrågor (Bryman 2018:495f).

De krav vi ställde på våra intervjupersoner är att de ska ha varit aktiva i en frivilligorganisation där de kommit i kontakt med målgruppen papperslösa. Vi ställde inte några övriga krav vilket har gett oss möjlighet att komma i kontakt med fler intervjupersoner. Detta gör att våra intervjupersoner har olika bakgrunder och erfarenheter. Något som vi diskuterade i efterhand var att det hade varit bra att ställa krav kring hur lång erfarenhet intervjupersonerna ska ha då detta har en inverkan på hur stor kunskap de har om målgruppen.

Dock hade vi tur eftersom samtliga intervjupersoner har flera års erfarenhet av att komma i kontakt med papperslösa inom frivilligorganisationer.

För att uppnå tillräcklig säkerhet i studien skriver Eriksson-Zetterquist och Ahrne att det är lämpligt att intervjua minst sex till åtta personer (2015:42). Genom att intervjua minst sex till åtta personer genereras ett material som inte är beroende av enskilda personers uppfattningar (ibid.). Därav har vi valt att i vår studie intervjua åtta personer. Valet av just åtta personer beror på studiens tidsram samt omfattning. Intervjupersonerna är verksamma på frivilligorganisationer i olika delar av landet vilket innebär att vi har en geografisk spridning som möjliggör ett bredare perspektiv.

4.3 Genomförande

Efter att vi hade kommit i kontakt med olika frivilligorganisationer som ville ställa upp för intervju, var det dags att boka intervjuer. Via mejl och telefon bokades samtliga intervjuer. I samband med att vi bokade intervjutid, skickade vi även informationsbrev (Bilaga 1) och samtyckesblankett till intervjupersonerna via mejl. Då de flesta av våra intervjupersoner befinner sig på olika delar av landet, genomförde vi digitala intervjuer. Endast en av våra intervjuer genomförde vi på plats då intervjupersonen i fråga befann sig i närområdet. Vid samtliga intervjuer, förutom en, närvarade båda uppsatsförfattarna. Vi hade avsett en timme för varje intervju vilket vi även informerade intervjupersonerna om. Inledningsvis i intervjun tillfrågades intervjupersonerna om de fortfarande samtyckte till att vi spelade in samtalet.

Under intervjun tog vi stöd i vår intervjuguide där vi hade sorterat våra intervjufrågor utifrån olika teman som stödjer våra frågeställningar. Den semistrukturerade intervjun möjliggjorde god struktur och en röd tråd som gjorde att vi höll oss till vårt ämne. Nilsson skriver att fördelen med att ställa samma frågor till alla personer är att svaren lättare kan jämföras och analyseras, men även att man minskar risken för ledande eller oklara frågor (2014:151f). Vi delade upp intervjufrågorna mellan oss genom att ansvara för varsitt tema däremot var vi båda

aktiva i uppföljande frågor. Varje intervju anpassades till respektive intervjuperson genom att vi, förutom att ställa våra förutbestämda frågor, även ställde följdfrågor på intressanta delar i intervjupersonens svar. Vi avslutade samtliga intervjuer genom att fråga om intervjupersonen hade något annat att tillägga vilket gav oss ytterligare relevanta svar till studien. Vi spelade in samtliga intervjuer på två enheter för att vara säkra på att materialet inte skulle gå förlorat.

Bryman (2018:593) nämner vissa fördelar med digital intervju. Flexibiliteten i digitala intervjuer gör det möjligt att personer som kanske annars skulle neka deltagande, medverkar i intervjun. Det ger även en fördel när det gäller att spara tid och pengar då man inte behöver resa långt. I vårt fall hade det varit mycket kostsamt och tidskrävande att genomföra fysiska intervjuer eftersom våra intervjupersoner befinner sig på olika delar i landet. Flexibiliteten i digitala intervjuer gav oss därmed möjligheten att lättare genomföra fler intervjuer.

Bryman (ibid.) nämner även vissa begränsningar med att göra digitala intervjuer. Exempelvis nämner författaren att tekniska problem kan uppstå i form av kvalitetsförsämringar i sändningen och mottagningen, vilket kan leda till att intervjun inte fungerar smidigt. Detta drabbade oss vid en av våra intervjuer då Zoom-länken som vi hade skickat till intervjupersonen inte fungerade. Vi fick ordna en ny zoom-länk men även den gick inte att öppna. Det slutade med att intervjupersonen fick skicka en länk till oss så att vi kunde genomföra intervjun. Men detta tog sin tid och det gjorde att vi påbörjade intervjun senare än planerat.

4.4 Bearbetning och analys

Det första steget i bearbetningen av vårt inspelade material var transkriberingen. Vi delade upp de inspelade intervjuerna mellan oss och transkriberade varsin fyra intervjuer för att effektivisera arbetet. Transkriberingarna tog olika lång tid då våra intervjuer inte var lika långa. Vi försökte att transkribera i nära anslutning till intervjun för att inte gå miste om de färskaste intrycken (Öberg 2015:63). När transkriberingen av alla intervjuer var klar satte vi

igång kodningsprocessen vilken är baserad på Rennstam och Wästerfors tre arbetsprocesser: att sortera, reducera och argumentera (2015:220).

Att sortera: Processen inleddes med att vi läste igenom transkriberingarna flera gånger och diskuterade materialet tillsammans för att bli förtrogna med empirin (Rennstam & Wästerfors 2015:223). Sedan påbörjade vi den initiala kodningen av materialet där vi strävade efter att vara så öppna och nyfikna som möjligt vid läsningen av materialet. När vi hade läst igenom materialet flera gånger och insåg att vissa mönster var återkommande, ledde det till att vi började koda mer fokuserat (Rennstam & Wästerfors 2015:224). I den fokuserade delen av bearbetningen såg vi många likheter i intervjupersonernas svar kring papperslösas situation samt deras arbete inom frivilligorganisationen. De kategorier som var liknande och återkommande markerade vi med samma färg och utifrån dem skapade vi därefter teman. De slutliga teman som redovisas i analysen blev följande; *den restriktiva migrationspolitikens konsekvenser, skuggsamhället, rättigheter och papperslöshet* samt *frivilligorganisationernas arbete*. Vi hade diskuterat några teorier men det var först i samband med transkriberingen av intervjuerna som vi kom fram till att KASAM (Antonovsky 2005) och rätten till rättigheter (Arendt 2017) var tillämpningsbara.

Att reducera: Reducering handlar om att överflödigt material i texterna väljs bort då allt insamlat material inte kan redovisas (Rennstam & Wästerfors 2015:228). Exempelvis observerade vi att två återkommande och intressanta kategorier var “utvisningsstoppet till Afghanistan” samt “gymnasielagen”, men dessa kategorier var inte aktuella för vår studie och därav valdes de bort. Med hänsyn till konfidentialitetskravet omfattade reduceringen även intervjuer som innehöll personlig och detaljerad information.

Att argumentera: De två stegen “att sortera” och “reducera” är inte tillräckligt utan forskaren behöver även göra kopplingar mellan sitt material och den tidigare forskningen inom fältet, vilket betyder att man *argumenterar* (Rennstam & Wästerfors 2015:183). Under tiden vi arbetade med kodningen och sammanställningen av dessa såg vi tydliga samband mellan våra

valda teorier, delar av vår empiri och tidigare forskning. I analysen skapades därigenom en dialog mellan dessa.

4.5 Tillförlitlighet

Inom kvantitativ forskning används begreppen validitet och reliabilitet för att säkerställa tillförlitligheten. Motsvarigheten till validitet och reliabilitet inom kvalitativ forskning är *trovärdighet*, *överförbarhet*, *pålitlighet* och *möjlighet att styrka och konfirmera*. Dessa delkriterier kan användas inom kvalitativ forskning för att säkerställa tillförlitligheten (Bryman 2018:467ff).

Trovärdighet innebär att säkerställa att studien utförs enligt de riktlinjer och forskningsregler som finns. Vidare innefattar trovärdighet att det som framkommer återkopplas till respondenterna för bekräftelse så att forskaren kan säkerställa att verkligheten har uppfattats på rätt sätt (ibid). Under intervjuernas genomförande sökte vi respondentvalidering för att säkerställa att vi hade uppfattat intervjupersonen korrekt i anslutning till det de berättade. Vi har i vår studie varit noga med att följa både de metodologiska reglerna vad gäller en uppsatsdisposition men även de etiska riktlinjerna som anges i Vetenskapsrådet (2017). Vidare har vi i avsnittet *etiska överväganden* noggrant redovisat hur och på vilket sätt vi har följt dem fyra etiska principerna enligt Vetenskapsrådet, vilket ökar trovärdigheten.

Överförbarhet handlar om hur pass överförbara studiens resultat är till en annan miljö (Bryman 2018:467ff). Vi har i vår studie intervjuat åtta deltagare från olika frivilliga organisationer. Antalet intervjupersoner gör det svårt att överföra studien till en annan miljö då antalet inte är tillräckligt stort för att framstå som generaliserbart. Vid en upprepade studie med andra deltagare kan vi således få fram andra upplevelser. Detta kan bero på faktorer såsom deltagarnas tidigare erfarenheter, var i landet de befinner sig, hur länge de har arbetat med målgruppen samt vilka förutfattade meningar de har. Däremot uppmanas man i kvalitativ forskning att generera täta beskrivningar av detaljer. De täta beskrivningarna förser andra

forskare med en databas där de personligen kan bedöma överförbarheten till andra miljöer (Bryman 2018:468). I vår studie har vi därför återgett täta beskrivningar av vårt material och den målgrupp vi har valt att undersöka. En styrka i studien som inte nödvändigtvis påverkar överförbarheten är att våra intervjupersoner verkar i olika kommuner i olika delar av landet. Detta gör att vi har fått ett bredare perspektiv i resultatet.

Pålitlighet innebär att forskaren antar ett granskande synsätt och gör en fullständig redogörelse för alla forskningsstegen (Bryman 2018:468). Gällande pålitligheten har vi noga och transparent beskrivit hur studien har gått tillväga i metodavsnittet men även i redogörelsen av litteratursökningen för kunskapsläget samt motiveringen av teorivalet. Vi har dessutom haft en dialog med vår handledare kring de olika stegen.

Möjlighet att styrka och konfirmera betyder att forskaren har en medvetenhet om att en fullständig objektivitet inte är möjlig i samhällelig forskning. Med detta i bakgrunden försöker forskaren säkerställa att hen inte medvetet låter sina värderingar påverka studien och dess utförande (Bryman 2018:468). Papperslösa är en målgrupp som vi inte hade mycket kunskap om vilket är fördelaktigt då vi har kunnat genomföra studien med större nyfikenhet och öppenhet. Vi har i vår intervjuguide varit noga med att formulera öppna frågor så att vi inte medvetet skulle leda intervjupersonerna i viss riktning. Vidare har vi varit neutrala under intervjuprocessen och undvikit att uttrycka personliga åsikter som hade kunnat påverka intervjupersonerna. Däremot är vi medvetna om att ingen av oss är fri från förutfattade meningar och med detta i bakgrunden har vi försökt motverka att dessa skulle påverka vår studie och dess genomförande. Analysen och redovisningen av resultatet har skett på ett neutralt sätt genom att vi objektivt har redovisat det som har framkommit.

4.6 Forskningsetiska överväganden

Att delta i en studie och berätta om sitt arbete kan för vissa upplevas känsligt. Vi har därför varit uppmärksamma på att ta hänsyn till varje intervjupersons integritet samt förmedla en tillitsfull miljö under intervjuerna. Denna studie utgår ifrån Vetenskapsrådets fyra

forskningsetiska principer. Dessa är *informationskravet*, *samtyckeskravet*, *konfidentialitetskravet* och *nyttjandekravet* (Eldén 2020:30f).

Informationskravet innebär att forskaren har en skyldighet att informera deltagarna om studiens syfte och om vilka villkor studien har (Eldén 2020:30). Vi har uppfyllt detta kravet genom att vi har skickat ett informationsbrev till samtliga intervjupersoner där studiens syfte presenteras samt att det är frivilligt att delta i studien. Vi har även under början av varje intervju påmint våra intervjupersoner om vad deltagandet i studien innebär för att vara säkra på att de har förstått informationen rätt.

Samtyckeskravet innebär att intervjupersonerna styr över sitt deltagande i studien. Ett första steg är att forskaren inhämtar samtycke. Vidare ska en intervjuperson kunna bestämma på vilka villkor hen deltar i studien samt kunna avbryta sin medverkan utan att få konsekvenser för detta (Eldén 2020:30). Vi uppfyller samtyckeskravet genom att vi i ett första steg har skickat samtyckesblankett till samtliga av våra deltagare, där vi har beskrivit att deltagandet är frivilligt samt att de kan avbryta sitt deltagande när som helst. Vi har även säkerställt om det var tillåtet att vi spelade in samtalen innan vi började intervjua.

Konfidentialitetskravet handlar om att alla personer som deltar i studien skall avidentifieras så att de är anonyma i studien. Kravet innebär dessutom att deras personuppgifter ska förvaras så att ingen obehörig tar del av dem (Eldén 2020:30). Detta har uppfyllts genom att de inspelade intervjuerna samt transkriberingarna har förvarats på enheter som kräver inloggning. I studiens resultat har vi avidentifierat intervjupersonerna genom att tilldela de fiktiva namn. En del frivilligorganisationer befinner sig i småkommuner, därav har vi valt att inte heller skriva vart i landet intervjupersonerna är engagerade då det hade varit enkelt att härleda.

Nyttjandekravet betyder i korthet att all insamlad data får endast användas i forskningssyfte (Eldén 2020:30). Vi har i vår studie använt det insamlade materialet endast i vår uppsats och i det syfte som beskrivs i informationsbrevet (se bilaga 1). Allt insamlat material kommer förstöras efter att arbetet blir godkänt. Det är för att säkerställa att ingen annan kan komma åt materialet eller använda det i annat syfte.

4.7 Arbetsfördelning

Genom hela arbetet har vi haft ett bra samarbete och varit lika delaktiga i processens alla delar. Delar av studien har vi fördelat jämnt mellan oss, exempelvis ansvarade vi för olika delar i kunskapsläget samt teoriavsnittet med syfte att effektivisera arbetet. Dessa delar lästes sedan igenom tillsammans för att säkerställa att vi var på samma spår och att texten hade en röd tråd. Alla intervjuer förutom en genomförde vi tillsammans. Vi delade upp transkriberingen däremot genomfördes kodning, tematisering samt den avslutande analysen och diskussionen tillsammans.

5. Resultat & analys

I detta avsnitt presenteras resultatet ur våra åtta intervjuer. Resultatet kommer analyseras i relation till den tidigare forskningen samt de teoretiska utgångspunkterna. Empirin presenteras utifrån fyra olika teman med tillhörande underkategorier som har varit centrala i intervjupersonernas utsagor. Dessa teman är: *den restriktiva migrationspolitikens konsekvenser, skuggsamhället, rättigheter och papperslöshet* och *frivilligorganisationernas arbete*. Intervjupersonerna har tilldelats fiktiva namn och presenteras nedan:

Namn	Antal år inom frivilligorganisationen
Anders	15 år
Anna	5 år
Kajsa	9 år
Elsa	40 år (inom olika frivilliga organisationer)
Eva	7 år
Emma	7 år
Magda	7 år
Mia	3 år

5.1 Den restriktiva migrationspolitikens konsekvenser

Under de senaste åren har migrationspolitiken i Sverige utvecklats åt det restriktiva hållet, framför allt sedan 2015 i samband med den stora flyktingvågen. Det har framkommit nya lagförändringar som gör det svårare att beviljas uppehållstillstånd och de tillstånd som beviljas är i regel tillfälliga som omprövas. En del av våra intervjupersoner upplever att detta kan ha påverkat att antalet papperslösa har ökat. Samtliga intervjupersoner har uppgett att den grupp som är överrepresenterad är tidigare asylsökande som har fått avslag men valt att stanna kvar i Sverige. Detta går i linje med den tidigare forskningen som lyfter upp att tidigare

asylsökande är av majoritet (Andersson, Hjern & Ascher 2018). Migrationsverket (2021) skriver på sin hemsida att de åtgärder som har framkommit under 2015 och senare syftar till att minska antalet som beviljas uppehållstillstånd. Våra intervjupersoner, framför allt de som har arbetat med målgruppen även innan 2015, har bevittnat hur asylprocessen blivit komplicerad samt osäker efter alla dessa lagförändringar. Magda beskriver i citatet nedan hur asylprövningarna har blivit osäkra som därmed leder till att antalet papperslösa ökar:

Vad de behöver är först och främst en rättssäker asylhantering. Och skulle de få det så skulle de inte vara papperslösa. För det är skandalöst dåligt hur asylprövningarna har skett i Sverige. (Magda)

Även Eva benämner den osäkra asylprocessen:

För jag menar att det är felaktiga asylbeslut som har skett, väldigt väldigt många gånger därför att de inte lyckas få fram djupet i deras asylberättelse. (Eva)

Mia beskriver hur handläggningen gått ifrån att vara 4-6 månader lång till att i vissa fall ta flera år. Hon menar att dessa personer hinner etablera sig i samhället vilket i sin tur leder till att återvändandet till hemlandet blir ännu svårare:

Och där kan jag se skillnad som sagt som har jobbat med migrationsfrågor i många år [...] Och innan 2015 när det tog 4-6 månader innan du fick ett beslut av migrationsverket då hinner du som ung människa inte etablera dig eller som barnfamilj för den delen. Du hinner inte lära dig svenska på den tiden heller. Så där kan jag känna med de långa handläggningstiderna som har blivit hos migrationsverket och vad det har skapat hos människor, särskilt barn och ungdomar, där de hinner etablera sig, där de hinner lära sig språket, där de får sina nätverk och befinner sig här i flera år i en ansökningsprocess. Under en väldigt viktig tid i deras liv. (Mia)

Osäkerheten i asylprocessen som leder till att den sökande inte får fram avgörande detaljer i sin berättelse leder många gånger till ett avslag. Då dessa människor faktiskt har asylskäl är

återvändande inte ett alternativ för dem, även om de får avslag på sina ansökningar. Detta ökar därmed antalet papperslösa som väljer att stanna kvar i Sverige trots att de får utvisningsbeslut. Även de långa handläggningstiderna som möjliggör för dessa människor att hinna etablera sig i det svenska samhället är faktorer som försvårar återvändandet. Magda som har arbetat med målgruppen länge berättar att ett flertal som de har kommit i kontakt med har valt att gå under jorden istället för att återvända till sitt hemland.

Så de här människornas asylskäl har inte beaktats, de har asylskäl men de har ändå fått nej och det betyder att de håller sig undan för att inte bli utvisade... (Magda).

Samtliga intervjupersoner har uppgett att många av de papperslösa som fått avslag på sina asylansökningar väljer att stanna kvar i Sverige i hopp om att få sin ansökan prövad efter fyra år. Detta bekräftar den bild som framkommer i tidigare forskning som beskriver att många tidigare asylsökande anser att det är bättre att leva gömd i Sverige under fyra års tid än att återvända. Förhoppningen är att kunna förnya sin asylansökan (Andersson, Hjern & Ascher 2018; Nordling 2017). Anders som har många års erfarenhet berättar att många av de papperslösa som de träffar väljer att stanna i Sverige i hopp om att förnya sin ansökan:

Sen har du som papperslös rätt, efter 4 år, preskriptionera ett beslut. [...] efter det att ditt grundärende som du har haft gått igenom processen och du har fått avslag från överdomstolen som är högsta instans så gäller fyra år. Då har du rätt att söka asyl på nytt. [...] det är många som av den anledningen hoppas och inte går med på att utvisas om man får ett utvisningsbeslut på sitt ärende. De väljer att gå under jorden, leva gömd och invänta den tiden för att kunna söka på nytt. (Anders)

Förutom preskriptionstiden på fyra år, har en del papperslösa valt att söka sig till andra länder, framför allt Frankrike. Majoriteten av våra intervjupersoner berättar att de har kommit i kontakt med papperslösa som valt att gå vidare och få sin asyl prövad i andra länder. Eva berättar om hur personer som fått avslag i Sverige fått uppehållstillstånd i andra länder på samma grunder:

Sen är det ett stort antal som har gett upp i Sverige och söker sig till andra länder och där är Frankrike den stora målgruppen. Och av de som åkt dit är det två som har misslyckats och inte fått uppehållstillstånd, men det är 7-8 st som har fått uppehållstillstånd i Frankrike. Samma asylskäl som Sverige gjorde avslag på, så helt andra bedömningar fastän samma frågor, fastän man ska ha en gemensam asylpolitik och syn i Europa.
(Eva)

5.2 Skuggsamhället

Skuggsamhället och parallellsamhället är två begrepp som har varit centrala i våra intervjupersoners utsagor kring papperslösas situation. Papperslösa beskrivs vara helt utlämnade, utan rättigheter, vilket gör att de hamnar i ett skuggsamhälle med osäkra förhållanden där de är helt beroende av frivilliga organisationers hjälp. Intervjupersonerna beskriver att de papperslösa löper stor risk att hamna i kriminella kretsar och att frivilligorganisationerna arbetar hårt för att hålla dessa individer på rätt sida av samhället.

Det var en bra artikel i DN. Det handlar om de papperslösa som finns på plattan i Sergels torg i Stockholm. Det var en säkerhetspolis som hade skrivit det. Och vad han skrev var då att det svenska samhället stängde sin famn, kriminella samhället öppnade sin famn och de som då inte hade något annat riskerade att hamna där. Det var väldigt inkännande skrivet. Och vi är kanske den enda motkraften, det enda som får de här människorna att orka försöka leva hederligt, orka att det är någon som litar på dem och tror på dem. På det viset tror jag att vi, det handlar inte bara om oss utan det handlar även om andra grupper som jobbar på liknande sett. Vi totalt sett skyddar de här människorna från att hamna i det riktiga kriminella skuggsamhället. Och det är inte för att de vill dit, utan det är för att de har ingen chans, och har ingenting att försvara sig med. (Magda)

Magda förklarar i citatet att de papperslösa inte har något val. På grund av saknade rättigheter i Sverige hamnar många i kriminalitet för att överleva. Detta beskrivs även av Elsa som säger att en del papperslösa kan bli erbjudna boende och mat mot att de hjälper till att sälja knark

eller genom att betala med sexuella tjänster. Intervjupersonerna uppger att många av de papperslösa inte vill återvända till sina hemländer på grund av rädsla. En del av dem har flytt krig, förföljelse, en del har konverterat till kristendom, blivit ateister eller identifierar sig som HBTQ vilket gör att de inte vågar återvända. De lever hellre i utsatthet i Sverige än återvänder till hemlandet, vilket Anna beskriver i detta citat:

De säger hellre jag är papperslös i Sverige, än papperslös i Afghanistan. Jag lever hellre på gatan här i Sverige än att leva på gatorna i Kabul. Och då är de kvar här. Jag kan inte prata för alla flyktingar eftersom jag inte träffar alla. Så de är kvar, om man då inte ser till att de får mat i sina magar vad gör de då? Då börjar de stjäla förstås, detta är självklart. Eller så hamnar de i droger. Det finns här, de som prostituerar sig. Många män som köper sex av unga män. Det var också så att en del blev utslängda och sånt, de sålde sina kroppar. (Anna)

Viljan att stanna i Sverige trots de svåra förhållandena nämns även av Andersson, Hjern och Ascher (2018) där forskarna beskriver att rädslan att återvända till hemlandet beror framför allt på krig, politiska och religiösa orsaker eller förföljelse. Frivilligorganisationerna är de främsta som hjälper dem papperslösa och som försöker undvika att de papperslösa vänder sig till kriminalitet. Detta kan relateras till Hannah Arendts (2017) diskussion kring de rättslösa beroende av människors barmhärtighet. De rättslösa betraktas enbart som mänskliga varelser och inte som en del av samhällets politiska gemenskap. Anna beskriver att hjälpen som de ger papperslösa är ett sätt att visa att det finns människor som bryr sig om dem, som ser deras människovärde, trots att resten av samhället inte erkänner dem.

Vi ger dem pengar, 500 eller 800 kronor om månaden. [...] Det är ett sätt att visa dem att det är några som bryr sig om dem. Vi är människor, vi är inte boskap som bara kan skickas ut och hanteras som ingenting, utan vi har ett människovärde. Vi bryr oss om er. Det tror jag också har bidragit till att de håller sig på fötterna, på rätt sida av samhället. De vet att det finns människor som tror på dem. (Anna)

Hannah Arendt (2017) menar att jämlikhet är ett resultat av mänsklig organisation. För att bli jämlik krävs ett ömsesidigt erkännande människor emellan. Om man inte är del av en politisk gemenskap är man alltså inte jämlik i andra människors ögon. Detta syns i Annas citat som visar på hur de papperslösa inte erkänns som en del av samhället, där de papperslösa själva uttrycker att andra betraktar de som djur och inte som människor som alla andra. Utifrån KASAM (Antonovsky 2005) går det att urskilja att den hjälp och stöd som frivilligorganisationerna erbjuder möjliggör för de papperslösa att känna hanterbarhet i sin situation. Hanterbarhet innebär enligt Antonovsky medvetenheten om att det finns resurser som gör att människan kan möta de krav den ställs inför. Dessa resurser kan kontrolleras av en själv eller personer som individen litar på (Antonovsky 2005). I detta fall handlar det om resurser som de frivilliga organisationerna tillhandahåller för de papperslösa. Genom att de får hjälp från frivilligorganisationerna får de möjlighet att försörja sig själva och sin familj med bland annat mat och boende. Detta skapar i sin tur meningsfullhet i vardagen, det vill säga upplevelsen av att det finns möjlighet att påverka viktiga situationer i livet (Antonovsky 2005).

5.2.1 Arbete

Intervjupersonerna uppger att många papperslösa tvingas arbeta svart för att klara sig, däremot innebär dessa arbeten att de blir utnyttjade som billig arbetskraft med dåliga förhållanden. Detta bekräftar den tidigare forskningen som uppger att många papperslösa arbetar för låga löner och sämre arbetsvillkor i den informella sektorn (Moksnes 2016). Intervjupersonen Magda beskriver hur de papperslösa tvingas acceptera vad som helst:

Ja visst och de arbetar svart till liksom hur låga löner som helst liksom. 'Han erbjuder 10 kr i timmen, vågar jag begära 15? Får arbetsgivare slå sina anställda i Sverige?' Den sortens frågor får vi alltså. Så det är liksom, de har inga rättigheter alls så de är tvungna att gå med på egentligen vad som helst asså. (Magda)

Citatet visar på den svåra situationen och maktlösheten papperslösa befinner sig i, vilket betyder att vad som helst är bättre än ingenting så länge de får möjlighet att försörja sig. Emma beskriver det som att genom att arbeta får de känna att de “har återfunnit sin mänskliga värdighet om de tjänar lite pengar”. Att vara en aktivt handlande människa är alltså viktigt för att betraktas som en människa med värdighet. Det kan relateras till Arendts diskussion kring att man förlorar sin identitet när man inte har rätt till rättigheter, man blir utan ett handlande, utan en profession (Arendt 2017). Att arbeta svart blir ett sätt för de papperslösa att känna hanterbarhet i sin situation. Trots att arbetet innebär dåliga förhållanden blir det hanterbart då de vet att det kanske är deras enda chans för att överleva och därmed blir det meningsfullt (Antonovsky 2005).

5.2.2 Psykisk ohälsa

Samtliga intervjupersoner återger att många av de papperslösa lider av psykisk ohälsa och att de lever i stress över att inte veta vad som ska hända. Detta bekräftar den tidigare forskningen som visar på att många papperslösa lider av psykiska besvär (Andersson, Hjern & Ascher 2018; Wirehag et al. 2021).

...de sover inte, mardrömmarna kommer tillbaka. Benen går som trumpinnar fram och tillbaka, de är jättestressade och far så illa. Och så tappar de hoppet och är förtvivlade. De sitter, tårarna rinner av sån stress, ‘hur ska jag försörja mig?’. (Elsa)

Utifrån Elsas citat kan man urskilja att begripligheten bland papperslösa många gånger är låg då man som papperslös lever i en vardag som präglas av ovisshet. Antonovsky (2005) beskriver att en individ med hög känsla av begriplighet kan förutse de stimuli som denne kommer möta i framtiden. För en papperslös är framtiden egentligen aldrig förutsägbar, man vet inte alltid hur man ska försörja sig, var man ska bo eller om man kommer få stanna länge till i landet. Citatet visar på hur denna ovisshet leder till psykiska besvär hos de papperslösa. Samtidigt berättar en av våra intervjupersoner hur de försöker förebygga att de papperslösa hamnar i psykisk ohälsa genom att erbjuda de sysselsättning som volontärer:

Sen har vi de som inte har någon sysselsättning överhuvudtaget, det är väldigt viktigt att motverka isolering, se till att deras psykiska hälsa pallar det här trycket. Och då försöker vi engagera dem i frivilligt arbete i olika secondhand butiker och sånt. De får känna att de gör nytta, komma ut och ha ett sammanhang. Det är också väldigt nyttigt för dem sen att ha den meriten. Vi har en kille som varit gömd länge. Han har varit frivillig på alla ställen man kan nästan och fått så mycket goda vitsord. Så nu när han fick arbetstillstånd så fick han jobb genom att uppvisa sina referenser från dem här frivilliga arbeten. Så nu jobbar han på Ikea så det har hjälpt honom jättemycket att vara aktiv ändå trots att det är en belastande och påfrestande situation. (Kajsa)

Kajsas citat visar på hur frivilligorganisationerna försöker skapa en känsla av sammanhang för de papperslösa. Sysselsättningen blir ett sätt att skapa meningsfullhet i vardagen för att hantera den stress och ovisshet man annars lever inom. Genom att vara aktiv träffar de andra människor och skapar nätverk som sedan blir viktiga för dem i framtiden. Citatet visar därför på att man kan skapa meningsfullhet även i en vardag som annars är påfrestande. Detta går i linje med Antonovsky (2005) som menar att människor som är engagerade (känner meningsfullhet) har möjlighet att finna resurser och förståelse i sin situation. Antonovsky menar att det är känslan av meningsfullhet som gör att hanterbarhet och begriplighet blir långvariga, vilket killen i citatet ovan visar exempel på.

5.2.3 Socialt nätverk

Samtliga intervjupersoner uttrycker att de papperslösa är starkt beroende av sitt sociala nätverk för att överleva i ett samhälle där de har begränsade rättigheter. Nätverket har visat sig vara viktigt för att ha någonstans att bo då många papperslösa delar boende eller känner någon som har fått uppehållstillstånd som öppnar sitt hem för dem. Nätverket är även viktigt för att informera varandra om olika platser de kan vända sig till för att få hjälp. Till exempel beskriver intervjupersonerna att det är på det sättet många papperslösa hittar till frivilligorganisationerna. Intervjupersonerna beskriver vidare att det finns en stor solidaritet mellan de papperslösa och att detta nätverk är livsviktigt för dem:

Ja, alltså de här ungdomarna har ett nätverk, både kompisar och svenskar. För då kan de få någonstans att sova över natten. De kan gå någonstans och prata med någon när det är för jävligt. De kan få extra pengar och mat någonstans. Alltså det varierar, nätverket är livsviktigt för dem. (Anna)

Även Emma beskriver att många papperslösa hjälper varandra och delar bostad och att detta har blivit en strategi för dem för att klara sig i vardagen:

Men jag menar de killar jag har kontakt med, väldigt många bor ihop, de delar bostad på ett eller annat sätt. Detta är en strategi. Jag har en här som jag har hjälpt i 2,5 år och han har en kompis som bor hos honom, han jobbar, och vad jag skulle tro så betalar han honom. (Emma)

Utifrån KASAM kan detta ses som ett sätt att tillsammans skapa hanterbarhet i sin situation. Antonovsky (2005) menar att en person med hög känsla av hanterbarhet inte ser sig som ett offer i olyckliga händelser utan dessa kan klaras av med resurser. Genom att papperslösa hittar strategier för att klara sin vardag, i detta fall genom att dela bostad med andra, blir den svåra situationen hanterbar. Kajsa beskriver betydelsen av detta nätverk i följande citat:

Det tror jag är viktigt för många. Försöka att få en fungerande vardag, ha ett nätverk runt sig och så. Men ärligt talat jag fattar inte hur de pallar det. Jag tror inte jag skulle klara det faktiskt, att hålla ihop, under så lång tid, så lång ovisshet. Att gå och vänta på ingenting när man inte ens vet om det kommer bli bra eller inte. Människor är väl det som får oss att orka tror jag. (Kajsa)

Att ha människor runt omkring sig beskrivs vara betydelsefullt och nödvändigt för att en människa ska kunna klara sig, vilket blir synligare i boendesituationen för dem papperslösa. Intervjupersonernas beskrivning av papperslösas boendesituation stämmer överens med tidigare forskning som lyfter upp liknande exempel. Wirehag et al. (2021) beskriver att många

papperslösa bor i tillfälliga, osäkra boenden och att de många gånger är tvingade till att flytta runt. Även Anna beskriver denna situation i följande citat:

“De bor väldigt dåligt, 6 personer i ett rum, sånt där. Betalar höga hyror. Så de lever väldigt uselt och väldigt dåligt.” (Anna)

5.3 Rättigheter och papperslöshet

I Sverige är det kommunerna som har det yttersta ansvaret för människor som befinner sig i utsatta situationer vilket regleras i Socialtjänstlagen. Under våra intervjuer frågade vi hur representanter från frivilliga organisationer anser att socialtjänsten är behjälplig när det gäller papperslösa. De flesta av våra intervjupersoner har svarat att det är sällan papperslösa vänder sig till socialtjänsten och de gånger papperslösa har vänt sig till socialtjänsten har det gjorts olika bedömningar. Detta bekräftar det som tas upp i tidigare forskning om att det blir en bedömningsfråga i enskilda fallet om socialtjänsten kan bistå med hjälp och stöd för papperslösa och att olika kommuner gör olika (Björngren Cuadra 2016; Nordling 2017). Anna som har jobbat i flera år berättar hur hon har bevittnat att kommuner gör olika bedömningar när det gäller papperslösa:

...det är olika från kommun till kommun. Vissa kommuner har haft mycket samarbete åt de här unga när de förlorade sina hvb-hem och familjehem. Vissa kommuner var med och ordnade bostäder åt dem. Och andra ställen var man helt negativ, då fick civilsamhället ta hand om dem. (Anna)

Arendt menar enligt Burman (2017) att en person som lever i ett civiliserat land men som inte äger landets medborgarskap är tvungen till att vara utanför den legala strukturen. Annas citat ovan beskriver avsaknaden av rättigheter för dem som befinner sig utanför den legala strukturen. Därmed är det inte mänskliga rättigheter som är avgörande, utan den politiska aspekten som avgör om man kan ta del av dessa rättigheter eller inte. Arendt menar att hävdandet av rättigheter endast baserat på att man är människa är svårt framför allt för den

som befinner sig utanför den politiska gemenskapen (Lundberg & Spång 2016:420f). Då papperslösa befinner sig inom landets gränser illegalt, är de exkluderade från att utnyttja de rättigheter som landets medborgare tar del av.

Även om papperslösa saknar legal rätt att befinna sig i landet, har det skett en lagförändring år 2013 som möjliggör rätten till sjukvård och tandvård som inte kan anstå. Vad vård som inte kan anstå innebär har varit en tolkningsfråga. I vilken utsträckning papperslösa kan utnyttja den rättigheten har varit beroende av hur vårdgivaren tolkat lagen. När vi frågade våra intervjupersoner gällande den här lagförändringen, fick vi olika svar. I vissa delar av landet har det varit självklart att papperslösa får hjälp från vården medan i andra delar av landet har det varit mer krångligt att utnyttja denna rättighet. Detta stämmer överens med det som vi har fått fram i tidigare forskning, att den kunskap personalen besitter kring lagen är avgörande om papperslösa får vård eller om de blir nekade (Hatem et al. 2021). Magda och Mia har båda arbetat med målgruppen länge, men de har jobbat i olika regioner. Nedan berättar de om de olika upplevelser de har fått kring vilken hjälp papperslösa kan få från vården:

...generellt kring sjukvård har jag upplevt här att det har funkad hyfsat bra. (Mia)

Sen är det också väldigt väldigt godtyckligt hur olika sjukvårdsinstitutioner eller vårdinrättningar tolkar den här lagen, eftersom det handlar om vård som inte kan anstå. Och vad är det som inte kan anstå, frågetecknet? Det kan vara hjälp men aah, det är väldigt oklart och osäkert för alla inblandade, både vårdgivarna och de papperslösa som det handlar om. Och för oss hjälpare som ska försöka ge råd. (Magda)

Det är inte enbart avsaknaden av rättigheter eller okunskap som gör att papperslösa låter bli att söka hjälp, varken från socialtjänsten eller vården. Under våra intervjuer berättade en del av våra intervjupersoner att papperslösa inte vågar att söka sig till vården eller socialtjänsten på grund av att de är rädda att polisen kommer hitta dem. Detta är något som även har framkommit i den tidigare forskning som vi har presenterat. Hatem et. al. (2021) menar att främsta anledningen till att papperslösa avstår från att söka vård är rädslan av att bli avslöjade av polis och myndigheter. Citatet nedan påvisar att papperslösas situation präglas av ständig

rädsla av att bli upptäckt, vilket gör att de inte vågar söka den hjälp de faktiskt har rätt till. Magda berättar att rädslan som papperslösa bär på gör att de avstår från att söka vård trots att de har rätt till det:

...många av de här människorna är rädda för att ta kontakt, de är rädda för att bli fångade. Och det har ju hänt att polis har gått in på sjukhusen och tagit dem. Det har hänt asså! Och det betyder ju att de vågar ofta inte söka den hjälpen som de skulle ha rätt till. (Magda)

5.4 Frivilligorganisationernas arbete

Samtliga intervjupersoner från de olika frivilligorganisationerna beskriver att den hjälp som de erbjuder papperslösa kan variera från fall till fall då de papperslösa har olika bakgrunder och därmed olika behov, vissa är ensamkommande och andra är barnfamiljer. Däremot är det tydligt att den hjälp som frivilligorganisationerna erbjuder framför allt handlar om rättslig hjälp, exempelvis skriva ansökningar och överklaganden. Men även hjälp med pengar, matkassar samt i viss mån boende om resurserna finns. Detta kan relateras till den hjälp Nordling (2017) beskriver att frivilligorganisationer i Sverige bistår papperslösa med. I nedanstående citat beskriver Anders att hjälpen kan se olika ut beroende på vem de möter:

Ja det är jätteolika. Det beror på var i processen de är, hur deras ärende ser ut, hur vi kan hjälpa dem. Hur det ser ut runt omkring. Det är allting och helt beroende på från person till person. Papperslösa är ingen homogen grupp utan det är individer. (Anders)

Kajsa beskriver i citatet nedan hur det kan se ut när de papperslösa ber om hjälp:

Oftast är det att de har ingenstans att bo. Sen är det så att de oftast vill ha någon som tittar på ärendet också. Avslagen har kommit och de har inte förstått vad som har hänt. Advokaten är bortkopplad, god man har försvunnit. De vet liksom inte vad man ska ta sig till. [...] försöka börja från början och se vad det är som har hänt, var ligger ärendet

nu? Har det gått till gränspolisen? Men ekonomiskt stöd behöver de för att överleva, absolut. Sen många efterfrågar sysselsättning också. (Kajsa)

Ovanstående citat visar på att den hjälp som papperslösa efterfrågar kan variera men att det i grund och botten handlar om basala behov som alla människor har oavsett vilken situation de befinner sig i. Samtliga intervjupersoner uttrycker att den hjälp papperslösa får från frivilliga organisationer "har blivit någon sorts enda livlina" som Magda beskriver det. Detta är på grund av den rättsliga situationen papperslösa befinner sig i då de inte omfattas av välfärdsstatens skyddsnet. Detta kan kopplas till Arendt (2017) som menar att de rättslösa är beroende av barmhärtighet då det inte existerar någon lag som uttrycker att papperslösa har rätt till mat och andra nödvändigheter. Eva berättar att förutom hjälp med det konkreta behöver papperslösa även socialt stöd, någon som de kan prata och resonera med:

Och så behöver de en människa att prata med. 'Hur ska vi bete oss, vad ska vi göra, vad är möjligt' - så att man är ett bollplank, att vara med och resonera om deras situation. (Eva)

Genom den rättsliga hjälpen och det sociala stödet som de frivilliga erbjuder skapar frivilligorganisationerna möjlighet för de papperslösa att känna begriplighet i sin situation. Antonovsky (2005) menar att begriplighet handlar om i vilken utsträckning en individ upplever att information upplevs som ordnad, sammanhängande och tydlig snarare än att den inte går att förklara. All den informationen som papperslösa får från olika myndigheter såsom migrationsverket och polisen kan vara svår att begripa. Genom att frivilligorganisationerna bistår med viktig information och hjälper de papperslösa med sina ärenden blir situationen därmed mer begriplig. Det gör att deras förståelse för vad de kan förvänta sig i framtida situationer ökar.

Flera av intervjupersonerna berättar även att de har skapat personliga relationer till de papperslösa som resultat av den regelbundna kontakten. Många av de papperslösa som

intervjupersonerna möter är ensamkommande ungdomar som inte har anhöriga eller någon att vända sig till. Detta gör att de frivilliga för många har blivit såsom anhöriga.

Alla är vi beroende av att leva i en relation och alla dessa ungdomarna har lämnat sina familjer. Igår pratade jag med en pojke som lämnade Afghanistan och sin familj när han var 10 år gammal, sen jobbade han i Iran. Sen har han inte träffat sin familj på 10 år, och ett tag hade han tappat kontakten och visste inte ens var de fanns och att leva så utan något sammanhang, det är väldigt väldigt hårt och tufft. Så att de då får en annan vuxen person som bryr sig, som blir en slags stand in mamma eller pappa, det är jätteviktigt.
(Eva)

Citatet ovan visar på vikten av att ha sociala relationer för att skapa hanterbarhet i den svåra situationen papperslösa befinner sig i. Det sociala stödet papperslösa får från de frivilliga kan därmed ses som en resurs i de motstånd de möter i vardagen. Eva uttrycker själv i citatet att saknaden av mänsklig kontakt är som att leva utan ett sammanhang. Genom den sociala kontakten som de bygger med de papperslösa skapar de samtidigt en känsla av sammanhang.

5.4.1 Hinder och möjligheter i arbetet med papperslösa

Vi har under intervjuerna ställt frågor kring vilka hinder och möjligheter som de frivilliga upplever förekommer i arbetet med papperslösa. Många uttrycker att tillgången till pengar utgör ett stort hinder och begränsning i deras arbete. Detta blir ett hinder i arbetet med papperslösa då möjligheten att erbjuda hjälp med det basala inte alltid finns. Detta bekräftar den tidigare forskningen som återger att papperslösa får förlita sig på frivilliga organisationer som har begränsade resurser (Jönsson 2014). Kajsa berättar i citatet nedan hur hon behöver begränsa sig i sitt arbete med papperslösa då organisationens pengar inte alltid räcker till:

De pengar vi bidrar med ska liksom räcka till det mest basala. En svårighet kan också vara att pengarna inte räcker, 'kan jag få lite mer pengar?'. Man måste sätta gränser också. Det kan vara en svårighet. (Kajsa)

Även Elsa berättar hur tillgången till pengar utgör en begränsning i arbetet samt att det skapar förtvivlan då de inte vet hur de ska kunna fortsätta sin hjälpverksamhet:

Och en del organisationers pengar försvann för två år sen, de hade inga kvar. Sen har de kunnat få hjälp med mat, de har fått matkassar. Och nu har vi inte mycket pengar, så då har vi sänkt det till 500 kr och det är inte mycket. Och vi är förtvivlade för vi vet inte hur vi ska få in pengar. (Elsa)

Förutom ekonomiska begränsningar har många av våra intervjupersoner berättat att arbetet med papperslösa kan många gånger vara tungt och krävande då papperslösa befinner sig i en mycket svår och utsatt situation. Emma beskriver hur arbetet tar på hennes ork och att hon inte alltid lyckas koppla bort:

Min ork, min ålder, min tid. Det är alltså, det tar på en. Jag vet inte, jag har funderat ibland hur andra klarar detta. Jag ska inte säga att jag lyckas koppla bort det känslomässiga men att inte ta det så personligt för jag kunde bli alldeles förtvivlad när det kändes som misslyckande. (Emma)

Även om en del av våra intervjupersoner har berättat att arbetet kan vara tungt, har samtliga uttryckt att de känner meningsfullhet i arbetet som de gör. Känslan av meningsfullhet i arbetet underlättar för dem och gör att de orkar fortsätta sitt arbete. Magda och Mia berättar nedan hur meningsfullt de anser att deras arbete med papperslösa är:

Så det är nog det mest värdefulla jobb jag gjort som socionom, att stötta just papperslösa. Kyrkans arbete ska utgå från de mest utsatta och att vara den som hjälper någon som inte har rätt till hjälp av någon annan människa, det är liksom otroligt meningsfullt. (Magda)

Så det känns som att vi gör en stor nytta och vi gör en stor nytta genom just att finnas, se dem, visa att vi betraktat de som människor. Så meningsfullt är det ju. (Mia)

Antonovsky (2005) tar upp tre komponenter som finns i KASAM. Dessa är begriplighet, hanterbarhet och meningsfullhet. Meningsfullhet innebär att personen upplever att viktiga situationer i livet går att påverka samt att dessa är värda engagemang trots att det kan röra sig om svåra situationer. Antonovsky menar att även om alla tre komponenter är viktiga, är meningsfullhet den viktigaste komponenten då personer som är engagerade alltid kommer kunna finna förståelse och resurser. Vi har försökt förstå drivkraften bakom arbetet som frivilliga organisationer gör för papperslösa och vad det är som driver de trots att arbetet stundvis är tungt. Samtliga uttrycker att de anser att arbetet är meningsfullt eftersom de känner att de gör nytta och hjälper människor som annars inte har rätt till hjälp. Därigenom menar intervjupersonerna att det är det som gör det hanterbart. Detta kan relateras till det Antonovsky menar, att meningsfullhet skapar engagemang som därmed gör det lättare att hitta förståelse och resurser. Även Kajsa berättar hur meningsfullt och roligt arbetet med papperslösa är:

Det är så spännande att följa dem liksom, se hur de hanterar olika situationer, hur de kämpar. Det finns mycket styrka hos gruppen, det är väl det som gör att det blir så roligt. Det är inte så att man känner, detta kommer aldrig gå. Det finns så mycket kraft och mycket hopp. [...] och de syns och hörs fastän de är gömda. (Kajsa)

5.4.2 Samarbete

Samarbete är en stor del av frivilliga organisationers arbete. För att få en djupare förståelse kring samarbetet har vi ställt frågor till våra intervjupersoner. Dessa frågor innefattade både samarbete med andra frivilliga organisationer men även med socialtjänsten. Svaren vi har fått gällande samarbete är ganska lika och bekräftar varandra. Samtliga intervjupersoner uppger att samarbete med andra frivilliga organisationer så väl lokala som stora organisationer är viktigt för att de ska kunna fortsätta sitt arbete med papperslösa. Vidare berättar samtliga intervjupersoner att även kyrkan är en viktig samarbetspartner. Anna berättar i nedanstående citat hur det sker samarbete med andra frivilliga organisationer:

Det sker samarbete överallt. Kors och tvärs, hur som helst. Organiserat och inte organiserat. Alla de här flyktinggrupperna på varje ort gör ju samarbete med olika organisationer. (Anna)

Vi ställde även frågor kring samarbete med socialtjänsten och andra myndigheter. Flera av våra intervjupersoner har svarat att de inte har några samarbeten med myndigheter, utan att det endast sker viss kontakt i enskilda ärenden. En del av våra intervjupersoner berättar att detta främst beror på att socialtjänsten är begränsad i sin roll och att det är sällan papperslösa omfattas av den hjälp socialtjänsten kan erbjuda. Detta gör att det inte finns någon grund för att kunna samarbeta kring papperslösa:

Så är det bara, socialtjänsten hjälper inte dessa. Vi stöttar dem så långt det går och försöker hjälpa dem. (Elsa)

Socialtjänsten de har inget ansvar för den här gruppen. Ska man försöka, det har vi gjort, det blir avslag. (Eva)

Citaten ovan beskriver att frivilliga organisationer inte anser att det finns möjlighet för socialtjänsten att hjälpa papperslösa då dessa inte omfattas av skyddsnätet. Detta gör att frivilligorganisationerna inte ser någon anledning att söka samarbete med myndigheten. Men en del av våra intervjupersoner uppger ändå att ett förbättrat samarbete hade varit nyttigt. Genom ett förbättrat samarbete, där även socialtjänsten tar ansvar för att hjälpa papperslösa, hade belastningen på de frivilliga organisationerna möjligtvis kunnat minska. Detta eftersom frivilliga organisationer tar ett stort ansvar för papperslösas levnadssituation trots att de har begränsade resurser.

6. Avslutande diskussion

I detta avsnitt kommer vi föra en sammanfattande diskussion kring studiens resultat utifrån dess syfte och frågeställningar. Avslutningsvis kommer vi även redogöra för förslag till vidare forskning.

6.1 Sammanfattande slutsatser

Syftet med studien var att undersöka papperslösas situation i Sverige utifrån civilsamhällets perspektiv, det vill säga de frivilligorganisationer som möter papperslösa. Syftet var även att undersöka hur frivilligorganisationerna beskriver sitt arbete med papperslösa. För att besvara våra frågeställningar har vi använt oss av en kvalitativ metod med semistrukturerade intervjuer där vi intervjuade åtta personer från olika frivilliga organisationer runt om i Sverige. Resultaten visar på att många papperslösa är tidigare asylsökande som inte har fått sin asylansökan igenom. Främsta anledningen till detta uppges vara en osäker asylprocess samt migrationspolitikens restriktiva utveckling framför allt sedan 2015. Resultatet visar vidare att intervjupersonerna från frivilligorganisationerna upplever att de papperslösa lever i osäkra förhållanden där de är beroende av hjälp från frivilliga för att klara sin vardag då de befinner sig utanför välfärdsstatens skyddsnät. Trots att de papperslösa utstår svåra förhållanden väljer ändå majoriteten av dem att stanna kvar i landet. Anledningen är rädsla för att återvända till det de har flytt ifrån såsom krig och förföljelser vilket stämmer överens med tidigare forskning (Andersson, Hjern & Ascher 2018).

Det framgår av resultatet att de papperslösa har utvecklat vissa strategier för att klara sig i vardagen. Dessa är att arbeta svart, dela bostad med flera individer samt att ha ett starkt socialt nätverk. Även detta resultat bekräftar det som har framkommit i tidigare forskning gällande papperslösas situation (Wirehag et al. 2021; Moksnes 2016; Selberg 2016; Andersson, Hjern & Ascher 2018). Något som var centralt i studiens resultat är att de papperslösa beskrivs befinna sig i ett parallellsamhälle där risken för att hamna i kriminalitet och utnyttjas är stor. En påtaglig konsekvens av papperslösas situation är att många av dem lider av psykisk ohälsa och är stressade över att vardagen präglas av ovisshet. Frivilligorganisationernas hjälp och

stöd till papperslösa har visat sig vara avgörande för att de papperslösa inte ska hamna på fel sida av samhället. Resultatet visar även att det blir någon typ av lotteri om papperslösa kan få hjälp från socialtjänsten eller inte då myndigheten inte har skyldighet att bistå papperslösa med hjälp.

Trots lagförändringen år 2013 som möjliggör att papperslösa har rätt till sjukvård och tandvård som inte kan anstå visar resultatet att olika vårdinrättningar tolkar lagen olika. Vidare framkommer det att en del vårdinrättningar inte verkar ha kunskap kring lagen. Därmed blir det osäkert om papperslösa kan få tillgång till den vård de har rätt till. Detta stämmer överens med det som framkommer i tidigare forskning kring bristfällig kunskap om lagstiftningen hos sjukvårdspersonal (Hatem et al. 2021).

Utifrån frågeställningen hur de frivilliga beskriver sitt arbete med papperslösa visar resultatet att hjälpen som de frivilliga erbjuder varierar beroende på var i processen de papperslösa befinner sig samt hur deras situation ser ut. Papperslösa är inte en homogen grupp och det finns så väl som ensamkommande som barnfamiljer men även andra grupper som är papperslösa. Studiens resultat visar att frivilliga organisationer bistår med framför allt rättslig hjälp men även basala behov såsom mat, pengar och i viss mån boende. Det framkommer av resultatet att frivilliga organisationer även fungerar som ett socialt stöd för de papperslösa. Vidare framkommer det att frivilliga organisationer har begränsade resurser vilket avgör vilken hjälp de kan bistå papperslösa med. Ekonomi beskrivs vara ett stort hinder i arbetet med papperslösa. Ett annat hinder är att arbetet stundvis kan upplevas tungt då papperslösa befinner sig i en utsatt situation utan rättigheter. Trots detta påvisar studiens resultat att meningsfullheten i arbetet är avgörande för att frivilliga ska fortsätta sitt arbete. Frivilliga organisationer beskriver att samarbete med andra frivilligorganisationer och kyrkan är en viktig del av arbetet. Men att samarbete med myndigheter, framför allt socialtjänsten, inte är möjligt på grund av den rättsliga situationen papperslösa befinner sig i.

Vi är medvetna om att vår studie belyser papperslösas situation ur en sekundär synvinkel vilket kan ha spelat roll i den information vi har fått fram. Att intervjua papperslösa

personligen hade genererat en subjektiv bild av deras levnadssituation. Det som däremot är fördelen med att vi har intervjuat frivilliga organisationer är att dessa möter ett stort antal papperslösa med olika bakgrunder och som befinner sig i olika situationer. Papperslösa är ingen homogen grupp, vissa av dem är ensamkommande, andra är barnfamiljer och därmed blir bilden som frivilliga organisationer återger bredare. I framtida forskning vore det intressant att få in perspektiven direkt från papperslösa och kontrastera deras perspektiv med de frivilliga organisationernas perspektiv.

6.2 Förslag till vidare forskning

Under våra intervjuer framkom intressanta ämnen som vi anser är viktiga att lyfta upp men som vi inte har kunnat redovisa i vår studie då den inte omfattar dessa. Många av våra intervjupersoner har nämnt utvisningsstoppet till Afghanistan som gäller sedan cirka ett år tillbaka på grund av talibanernas maktövertagande i landet. Detta innebär att personer som har ett utvisningsbeslut inte kan utvisas till Afghanistan men att de inte heller har några rättigheter. Så som en av våra intervjupersoner beskrev det, så befinner de sig i ett "limbo". Det hade varit intressant att genomföra en studie som undersöker hur dessa individer beskriver sin levnadssituation.

Under tiden vi skrev detta arbete publicerades en artikel i SVT Nyheter som handlade om en äldre papperslös dam som var mycket sjuk (Bankel 2022). Av artikeln framgick att hon inte fick den vård hon behövde, vilket bland annat medförde att hon hade flera svåra trycksår. Detta väckte tankar hos oss gällande lagförändringen som tillkom år 2013 om rätten till vård som inte kan anstå för papperslösa. Vi anser att det hade varit intressant att undersöka hur olika vårdgivare tolkar lagen och vad detta innebär för individen som är papperslös.

7. Referenslista

Ahrne, Göran & Peter Svensson (2015) Kvalitativa metoder i samhällsvetenskapen. I: Göran Ahrne & Peter Svensson (red.) *Handbok i kvalitativa metoder*. Malmö: Liber

Andersson Lena, Anders Hjern & Henry Ascher (2018) Undocumented adult migrants in Sweden: mental health and associated factors. *BMC public health*. 18(1):1-9

Antonovsky, Aaron (2005) *Hälsans mysterium*. 2. utg. Stockholm: Natur och kultur

Arendt, Hanna (2017) Rätten till rättigheter. I: Anders Burman (red.) *Rätten till rättigheter: Politiska texter i urval och med inledning av Anders Burman*. Hägersten: TankeKraft förlag

Bankel, Anna-Klara (2022) Mahboobeh har sår över hela kroppen - ingen tar ansvar. *SVT Nyheter*. 1 maj.

[https://www.svt.se/nyheter/lokalt/stockholm/svart-sjuka-papperslosa-lamnas-utan-varld?fbclid=IwAR3c9WbGb2Q6tuAMCflrMr_6PVHXSfvBHFGHsvE3QipKgR7dbu9EE-8rVNO

Hämtad 2022-05-16]

Björngren Cuadra, Carin (2016) Socialt arbete med papperslösa: *Collateral damage* och erkännbarhet i den kommunala socialtjänsten. I: Maja Sager, Helena Holgersson & Klara Öberg (red.) *Irreguljär migration i Sverige: rättigheter, vardags erfarenheter, motstånd och statliga kategoriseringar*. Göteborg: Daidalos

Bryman, Alan (2018) *Samhällsvetenskapliga metoder*. Tredje upplagan. Stockholm: Liber

Burman, Anders (2017) Anders Burman Inledning: Arendts politiska tankar. I: Anders Burman (red.) *Rätten till rättigheter: Politiska texter i urval och med inledning av Anders Burman*. Hägersten: TankeKraft förlag

Eldén, Sara (2020) *Forskningsetik. Vägval i samhällsvetenskapliga studier*. Lund: Studentlitteratur

Eriksson-Zetterquist, Ulla & Ahrne Göran (2015) Att få kunskap om samhället genom att fråga folk. I: Göran Ahrne & Peter Svensson (red.) *Handbok i kvalitativa metoder*. Malmö: Liber

Eurostat (2016) Asylum in the EU Member States Record number of over 1.2 million first time asylum seekers registered in 2015 Syrians, Afghans and Iraqis: top citizenships. [<https://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/7203832/3-04032016-AP-EN.pdf/790eba01-381c-4163-bcd2-a54959b99ed6>] Hämtad 2022-04-16]

FARR (2022) Vad är FARR? [<https://farr.se/vad-ar-farr/>] Hämtad 2022-04-16]

Hatem, Mona, Lena M.C Andersson, Anders Hjern & Henry Ascher (2021) Barriers to accessin healt care among undocumented migrants in Sweiden - a principal component analysis. *BMC Health Services Research*. (21)830:1-11

Jauhiainen, Jussi S. & Miriam Tedeschi (2021) *Undocumented Migrants and Their Everyday Lives - The Case of Finland*. Doktorsavhandling. [Elektronisk resurs]. Springer International Publishing

Justesen, Lise & Nanna Mik-Meyer (2011) *Kvalitativa metoder: från vetenskapsteori till praktik*. Lund: Studentlitteratur

Jönsson, Jessica (2014) Local Reactions to Global Problems: Undocumented Immigrants and Social Work. *British Journal of Social Work*. (44)1:35-52

Lundberg, Anna & Mikael Spång (2016) Papperslösa och Hannah Arendts reflektion om rätten att ha rättigheter. I: Maja Sager, Helena Holgersson & Klara Öberg (red.) *Irreguljär*

migration i Sverige: rättigheter, vardags erfarenheter, motstånd och statliga kategoriseringar.
Göteborg: Daidalos

Migrationsverket (2021) Historik.

[<https://www.migrationsverket.se/Om-Migrationsverket/Migration-till-Sverige/Historik.html>

Hämtad 2022-04-16]

Migrationsverket (2021) Nu börjar Migrationsverket tillämpa nya regler i utlänningslagen.

[<https://www.migrationsverket.se/Om-Migrationsverket/Pressrum/Nyhetsarkiv/Nyhetsarkiv-2021/2021-07-20-Nu-borjar-Migrationsverket-tillampa-nya-regler-i-utlanningslagen.html>

Hämtad 2022-04-16]

Migrationsverket (2015) Inkomna ansökningar om asyl, 2015.

[<https://www.migrationsverket.se/download/18.7c00d8e6143101d166d1aab/1485556214938/Inkomna%20ans%C3%B6kningar%20om%20asyl%202015%20-%20Applications%20for%20asylum%20received%202015.pdf> Hämtad 2022-04-16]

Moksnes, Heidi (2016) Papperslösa arbetare och möjligheterna för facklig organisering. I: Maja Sager, Helena Holgersson & Klara Öberg (red.) *Irreguljär migration i Sverige: rättigheter, vardags erfarenheter, motstånd och statliga kategoriseringar.* Göteborg: Daidalos

Nilsson, Marco (2014) Att samla in kvalitativa data - halv strukturerade intervjuer. I: Hjerm, Mikael, Simon Lindgren & Marco Nilsson (red.). *Introduktion till samhällsvetenskaplig analys.* Andra upplagan. Malmö: Gleerup

Nordling, Vanna (2017) *Destabilising citizenship practices?: social work and undocumented migrants in Sweden.* Doktorsavhandling. [Elektronisk resurs]. Lund: Lunds universitet

Rennstam, Jens & David Wästerfors (2015) Att analysera kvalitativt material. I: Göran Ahrne & Peter Svensson (red.) *Handbok i kvalitativa metoder.* Malmö: Liber.

Sager, Maja, Helena Holgersson & Klara Öberg (2016) Introduktion: Irreguljär migration i Sverige. I: Maja Sager, Helena Holgersson & Klara Öberg (red.) *Irreguljär migration i Sverige: rättigheter, vardags erfarenheter, motstånd och statliga kategoriseringar*. Göteborg: Daidalos

Selberg, Niklas (2016) Exkluderade ur nationen, inkluderade i arbetsrätten? Irreguljära migrantarbetare ur rättslig synvinkel. I: Maja Sager, Helena Holgersson & Klara Öberg (red.) *Irreguljär migration i Sverige: rättigheter, vardags erfarenheter, motstånd och statliga kategoriseringar*. Göteborg: Daidalos

Sigvardsson, Erika (2016) En papperslös livsvärld. Utanförskapets fenomenologi. I: Maja Sager, Helena Holgersson & Klara Öberg (red.) *Irreguljär migration i Sverige: rättigheter, vardags erfarenheter, motstånd och statliga kategoriseringar*. Göteborg: Daidalos

Skolverket (2015) Elever som är papperslösa- rätt till likvärdig utbildning. [<https://www.skolverket.se/download/18.6bfaca41169863e6a65b957/1553966240518/pdf3493.pdf> Hämtad 2022-04-13]

Socialstyrelsen (2019) Vilken vård ska en region erbjuda asylsökande och papperslösa? [<https://www.socialstyrelsen.se/kunskapsstod-och-regler/omraden/asylsokande-och-andra-flyktningar/halsovard-och-sjukvard-och-tandvard/erbjuden-varld/> Hämtad 2022-04-14]

Stig, Linde & Roberto Scaramuzzino (2017) Det civila samhällets historia- begreppet, fenomenet och debatten. I: Stig Linde & Roberto Scaramuzzino (red.) *Socialt arbete i civilsamhället - aktörer, former och funktioner*. Lund: Studentlitteratur

Vetenskapsrådet (2017) God forskningssed. [Elektronisk resurs] [https://www.vr.se/download/18.2412c5311624176023d25b05/1555332112063/God-forskningssed_VR_2017.pdf Hämtad 2022-04-19]

Wirehag, Matti, Lena Anderson, Anders Hjern & Henry Ascher (2021) Living situations among undocumented migrants in Sweden: The effects of exclusion from fundamental housing rights. *International Journal of Social Welfare*. 30(2):239-248

Öberg, Peter (2015) Livshistorieintervjuer. I: Göran Ahrne & Peter Svensson (red.) *Handbok i kvalitativa metoder*. Malmö: Liber

Svensk författningssamling:

SFS 2001:453. *Socialtjänstlag*

SFS 2013:407. *Lag om hälso- och sjukvård till vissa utlänningar som vistas i Sverige utan nödvändiga tillstånd*

SFS 2016:752. *Lag om tillfälliga begränsningar av möjligheten att få uppehållstillstånd i Sverige*

Rättsfall:

HFD 2017 ref. 33.

8. Bilagor

Bilaga 1 Informationsbrev

Hej!

Vi heter Firdaus Asri och Zelal Cabuk och studerar på socionomprogrammet vid Lunds universitet. Vi ska nu skriva vår kandidatuppsats och söker därför personer som kan tänka sig att ställa upp på intervju. Syftet med vår uppsats är att undersöka hur frivilligorganisationer i Sverige arbetar med målgruppen papperslösa. Vi vill framförallt få insyn i hur ni hjälper målgruppen samt vilka svårigheter respektive möjligheter ni stöter på i ert arbete.

Intervjuerna beräknas ta max en timme och kommer fokusera på era egna erfarenheter. Intervjuerna kommer ske på zoom/teams men vi är även öppna för fysiska intervjuer om ni finns i vår närhet. Samtalet kommer att spelas in för att vi i efterhand ska kunna lyssna, bearbeta och analysera materialet i vår uppsats. Materialet kommer enbart användas för denna kandidatuppsats. När uppsatsen är färdig kommer all insamlad material förstöras.

Ditt deltagande i studien är frivilligt och helt anonymt och du kan närsomhelst avbryta intervjun. Du kan även välja att inte svara eller hoppa över vissa frågor under intervjun. När uppsatsen är färdig och godkänd kommer den att laddas upp på Lunds universitets publikationsdatabas. Vi kommer även att skicka uppsatsen till er för att ni ska kunna ta del av den.

Har du frågor eller behöver ytterligare information kring vår studie kan du kontakta oss!

Med vänliga hälsningar,

Firdaus Asri

Mail: xxx

Telefon: xxx

Handledare: Magnus Adenskog, Mail: xxx

Zelal Cabuk

Mail: xxx

Telefon: xxx

Bilaga 2 Intervjuguide

Inledning:

Berätta om studiens syfte och påminna om anonymitet och frivillighet. Berätta om hur intervjun kommer att gå till.

Bakgrundsfrågor

1. Skulle du kunna berätta kort om er verksamhet?
2. Hur länge har du arbetat inom frivilligorganisationen "xx"?
3. Hur länge har du arbetat med målgruppen papperslösa?
4. Hur tolkar ni att situationen är för papperslösa i Sverige?
5. År 2013 inträdde en ny lag om att papperslösa har rätt till akut sjukvård och tandvård. Hur upplever ni att det förändrade situationen för papperslösa?
6. Har ni observerat att det finns en grupp som är överrepresenterad, till exempel tidigare asylsökande, nationalitet, ålder, kön m.m?

Hjälp och stöd till papperslösa

1. Hur hittar papperslösa till er? Hur gör ni för att nå ut till dem?
2. Upplever ni att papperslösa har viss rädsla för att träffa er? Hur gör ni för att bygga upp ett förtroende?
3. Vad *vill* de papperslösa ha hjälp med när de är hos er?
4. Vad *behöver* de papperslösa egentligen hjälp med, enligt er egna uppfattning?
5. Hur arbetar ni med papperslösa, till exempel vilken stöd och hjälp kan ni erbjuda dem?
6. Hur uppfattar ni att de papperslösa upplever den hjälpen som ni hjälper dem med
7. Under hur lång tid har ni kontakt med de papperslösa? Kommer de tillbaka för hjälp?
8. Hur ser ni på konsekvenserna om papperslösa inte får tillgång till hjälp och stöd?
9. Vilka strategier uppfattar ni att papperslösa har för att klara sig i vardagen? (Jobb? Mat? Socialt nätverk?)

Möjligheter och svårigheter i arbetet

1. Vilka hinder/begränsningar anser du finns i arbetet med papperslösa?
 - a) kan du ge konkreta exempel/fall?
2. Vilka möjligheter anser du finns i arbetet med papperslösa?
 - a) kan du ge konkreta exempel/fall?

Samarbete

1. Samarbetar ni med andra aktörer och isåfall hur ser det samarbetet ut?

2. Har ni samarbeten med myndigheter? Till exempel socialtjänsten? (Om inte, varför? Och ser ni en möjlighet för detta?)
3. Har ni varit i kontakt med socialtjänsten i enskilda fall? Om ja, hur har detta fungerat?
4. Anser ni att andra aktörer bör göra mer, tex Socialtjänsten? Om ja, på vilket sätt?

Avslutande frågor

1. Vad anser ni behöver förändras i relation till papperslösas rättigheter i Sverige?
2. Har du något annat du vill tillägga?